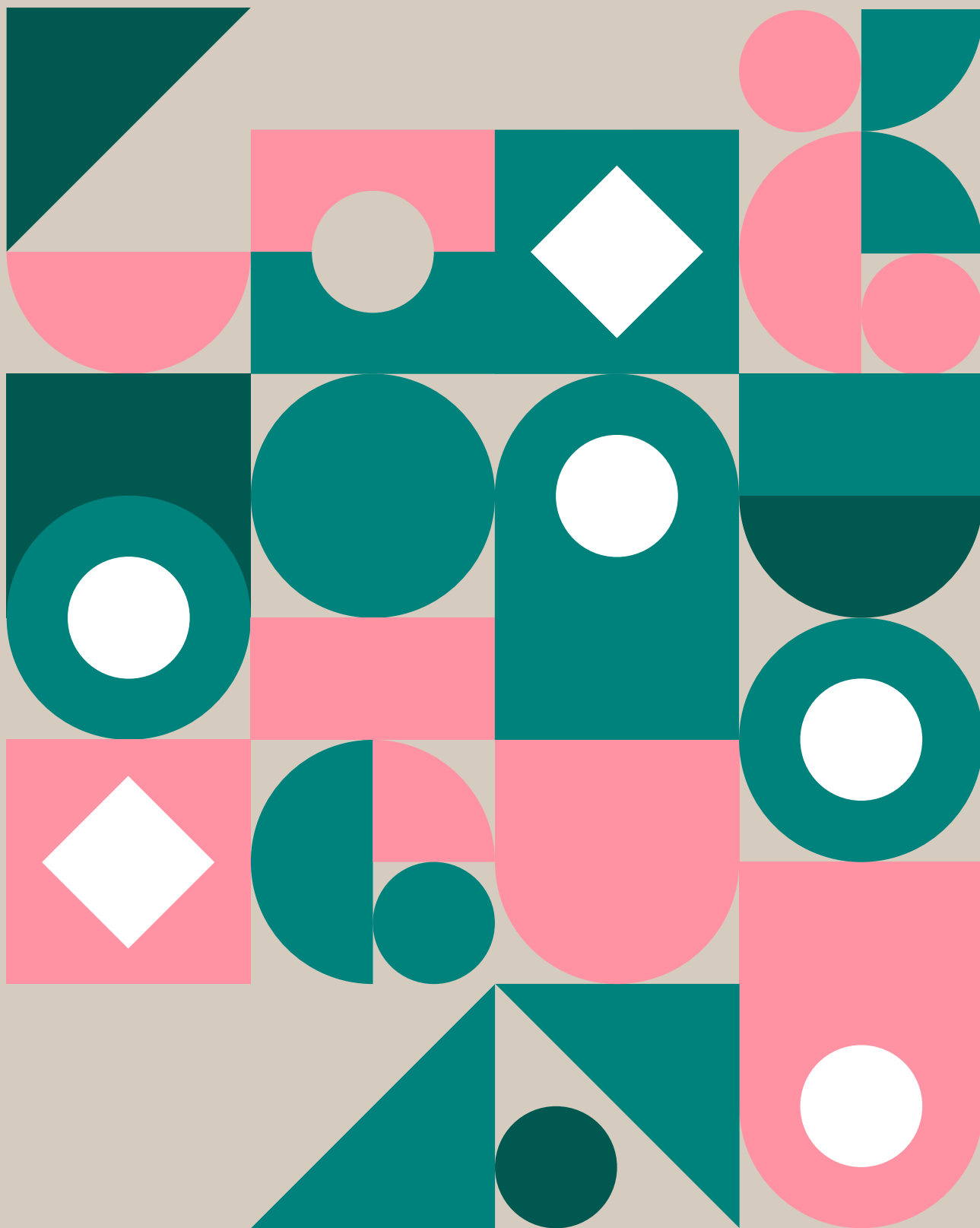

Bastida

Número 2
Primavera 2020

—
Publicació
de la Federació
d'Instituts d'Estudis
del País Valencià

Exposició

PATRIMONI CONTRA LES CORDES

La Federació d'Instituts d'Estudis del PV ha organitzat una exposició sobre el patrimoni amenaçat dels nostres pobles i comarques. Amb la col·laboració dels centres d'estudis, volem donar a conèixer algun del nostre patrimoni més oblidat, menys protegit i més abandonat.

Un catàleg i material didàctic per a diverses edats completen l'exposició, que, quan les circumstàncies ho permeten, començarà a rodar pel País Valencià.

Llenç de la façana de migdia del castell de Barxell. Museu Arqueològic CVM d'Alcoi.
J. M. Segura Martí, 2010.

Aquesta exposició és una iniciativa de:

Federació
d'Instituts
d'Estudis
del PV

Per a més informació:
www.fedinespv.cat
federacioidecos@gmail.com

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

GENERALITAT
VALENCIANA
Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport

llegim
llegim
llegim

Consell de redacció:

Zequi Castellano i Moreno, Bàrbara Gascó Comeche, Andreu Ginés i Sánchez, Eloina Hernández Doria, Manel Pastor i Madalena, Clara Pérez, Teresa Rodríguez.

Il·lustració editorial:

Julio Sanchis (HARCA)

Col·laboren en aquest número:

Pep Aparicio Guadas, Joan Carles Faus Mascarell, Jorge Hermosilla, Àngela Montesinos, Vicent Royo Pérez, Josep Santesmases, Federico Verdet Gómez, Pilar Vidal Monferrer, Agrupació Borriana de Cultura, Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics, Centro de Estudios Requenenses.

Nota de redacció:

Els articles signats exposen les opinions de les persones autores. Per a qualsevol dubte, queixa o suggeriment, podeu posar-vos en contacte amb la redacció a través de l'adreça electrònica:

bastida@fedines.org

Edita:

Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (FedinesPV)

Maquetació i disseny:

Concierto Gráfico

Impressió:

Gráficas Royanes

FedinesPV

Junta Directiva:

Josep Vicent Frechina i Andreu

President, membre del Centre d'Estudis de l'Horta Nord

Francesc Aracil i Pérez

Vicepresident, membre de l'Institut d'Estudis Guardamarencs

Manel Pastor i Madalena

Secretari, membre de l'Institut de Estudios Comarcales Hoya de Buñol-Chiva

Antonio Esteve Blay

Tresorer, membre de l'Associació Cultural Centelles i Riusech

Alfred Ramos i González

Vocal, membre de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud

Joan Josep Torró Martínez

Vocal, membre l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida

Antoni Espinosa i Pallarès

Vocal, membre del Centre d'Estudis del Camp de Morvedre

Rosa Dasí Asensi

Suplent, membre de l'Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria

Josep Vicent López i Gil

Suplent, membre del Taller d'Història Local de Godella

Ezequiel Castellano i Moreno

Suplent, membre del Centro de Estudios La Serranía

Direcció tècnica:

Andreu Ginés i Sánchez

Contactes i xarxes:

C/ Pare Guillem, 2 (Castell d'Alaquàs)

46970 Alaquàs

Telf. 722 345 740

federacioidecos@gmail.com

Twitter: @inst_estudis_PV

Facebook: <https://www.facebook.com/fedinesPV>

www.fedinespv.cat

www.fedinespv.org

Dipòsit legal:

V-1380-2019

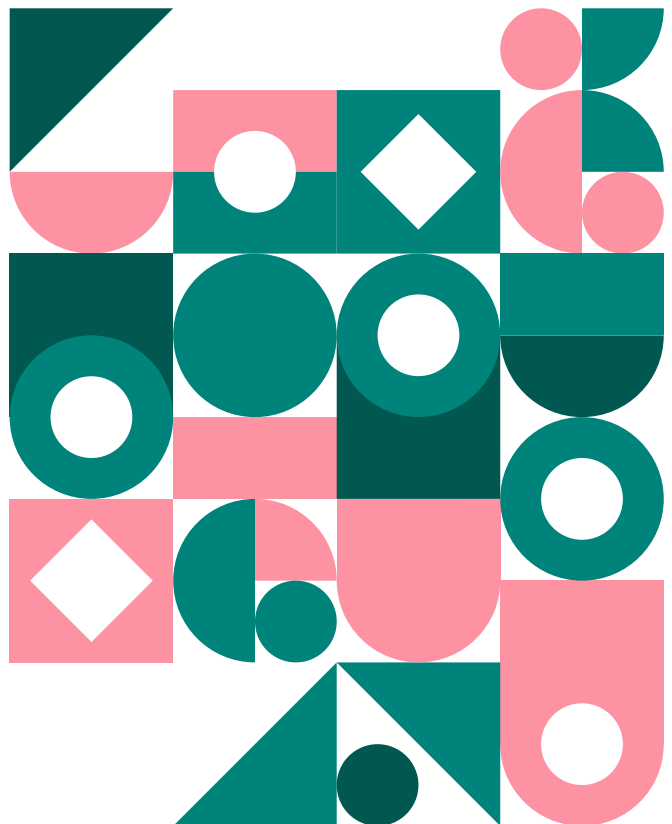
ISSN:

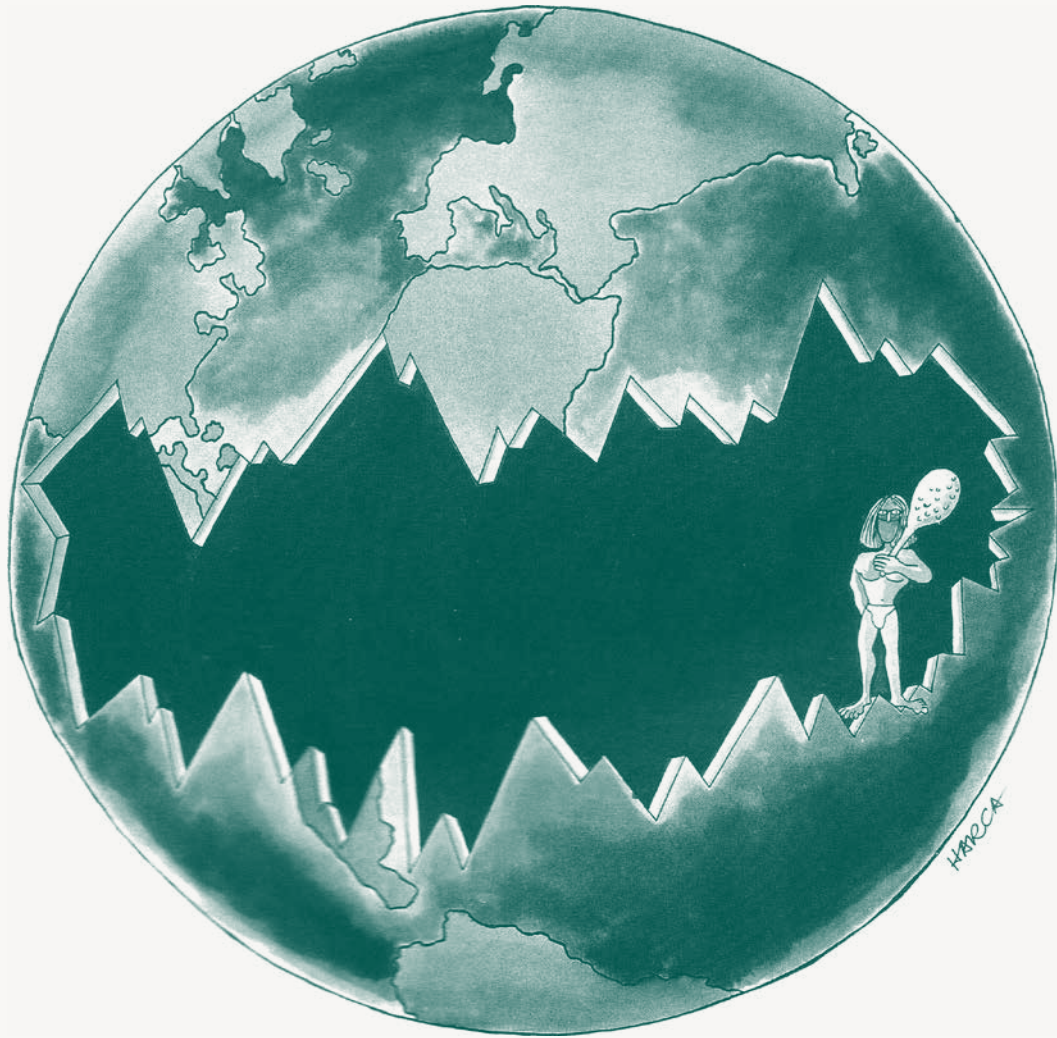
2659-7691

Número 2
Primavera 2020

—
Publicació
de la Federació
d'Instituts d'Estudis
del País Valencià

Bastida

A l'altra banda de l'ensurt

No hi ha cap mena de dubte que l'efecte del coronavirus al conjunt de les comarques valencianes es pot percebre en molts àmbits, depenent des d'on ens hi fixem. El virus i les seues incògnites han monopolitzat els continguts informatius de ràdio, premsa i televisió generalista, des dels magazins fins als programes d'entreteniment. Sembla sorprenent com un organisme tan minúscul ha pogut deturar tota l'activitat cultural, social i, fins i tot, gran part de l'econòmica del nostre País Valencià.

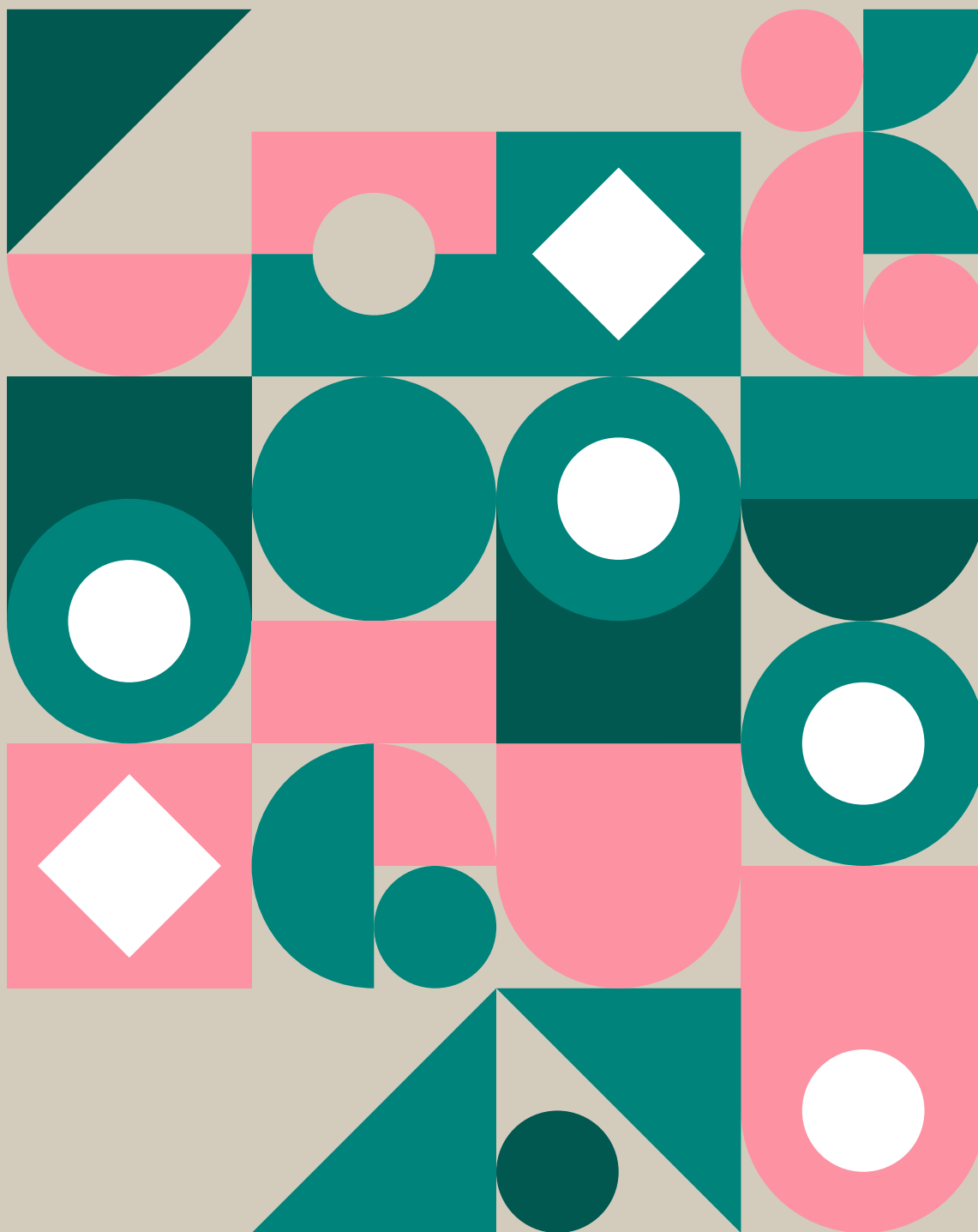
Les conseqüències de la por que ha despertat entre la ciutadania la pandèmia van més enllà de l'acumulació de paper higiènic i, afecten –encara ara– els més vulnerables de la societat: famílies amb pocs recursos econòmics o socials, persones sense sostre, individus dependents, dones i hòmens d'avançada edat, gent que viu sola, malalts crònics, aturats i aturades de llarga durada...

Una cosa està clara (i sembla haver-hi coincidència entre les persones acostumades a opinar sobre temes generals): el coronavirus no és cap parèntesi. Ara que hem aconseguit frenar aquesta pandèmia sense causar xifres massa desorbitades entre el personal sanitari i la ciutadania en general, ens adonem que han canviat moltes coses, i que la realitat que ens deixa posa de manifest com el planeta Terra també té maneres de cobrar-se els atreviments que, els bípedes que el poble, tenim per anar els uns contra els altres.

Des d'aquesta publicació estant, convé no perdre de vista els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), i instem el conjunt de centres d'estudi locals i comarcals, així com els instituts d'estudis del conjunt del País Valencià, a continuar contribuint a posar en valor el nostre patrimoni cultural, social, mediambiental i tradicional, sense perdre de vista el nostre posicionament en favor de l'erradicació de la pobresa i de la fam als nostres pobles, viles i ciutats.

Més enllà de la tasca sociocultural que solem desenvolupar, ens hem de situar del cantó d'una educació de qualitat, en favor de la igualtat de gènere, del desenvolupament d'una energia respectuosa amb el Planeta, de la necessitat de reivindicar un treball digne i d'un creixement econòmic amb trellat. Els centres d'estudis del País Valencià hem de saber col·locar-nos del costat de la reducció de les desigualtats i de la consecució d'unes ciutats, pobles i viles sostenibles, capaces d'originar un consum responsable, en favor, per tant, de la recuperació de l'acció climàtica.

Si alguna cosa ens ha deixat com a lliçó el pas de la pandèmia, no és altra que la necessitat de sentir-nos part d'una societat oberta, lliure, responsable i dotada d'institucions sòlides, com les que nosaltres procurem configurar dia a dia des de la nostra humilitat de recursos. ◆

Índex

6

Opinió

Les circumstàncies de l'educació popular i l'esqueix de Francesc Bosch i Morata

Pep Aparicio Guadas

7

Opinió

Professionals per a una ciutadania informada: la V Jornada Valenciana de Documentació

Joan Carles Faus Mascarell

7

Opinió

El XII Congrés de la CCEPC debatrà sobre l'«Associacionisme cultural: entre el mosaic i les xarxes»

Josep Santesmases

8

Dossier

El Manifiesto de Jaraguas: las reflexiones del IX Congreso de Historia Comarcal de la Meseta de Requena-Utiel contra la despoblación

Centro de Estudios Requenses/
Redacció Bastida

10

El dia a dia de FedinesPV

La crisi de la Covid-19 altera l'activitat de la Federació, però no l'atura

Redacció Bastida

12

Els nostres centres d'estudis

L'Agrupació Borriana de Cultura: més de sis dècades al servei de Borriana i del País Valencià

Agrupació Borriana de Cultura

14

Els nostres centres d'estudis

El Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics: compromís i il·lusió en la defensa del patrimoni

Junta Directiva del CAEHA

16

L'entrevista

Rosa Sesar i Pérez: una arxivera de la Marina

Zequi Castellano i Moreno

19

Ressenyes i novetats culturals

Un semestre alterat per la Covid-19

Redacció Bastida

20

Ressenyes i novetats culturals

REC: reinticinco años estudiando la comarca

Federico Verdet Gómez

21

Ressenyes i novetats culturals

Recull de publicacions dels centres d'estudis

22

Universitats i centres d'estudis

Realitat i oportunitats: la col·laboració entre la Universitat de València i els IDECO valencians

Jorge Hermosilla /
Àngela Montesinos

24

Biblioteques, museus i arxius locals

El Museu de la Valltorta, un passeig per l'art de la prehistòria

Pilar Vidal Monferrer

25

Biblioteques, museus i arxius locals

Viquiprojecte l'Elia: Història Local a Viquipèdia

Bàrbara Gascó Comeche

26

Una imatge i una història

Una torre medieval en les muntanyes del Maestrat

Vicent Royo Pérez

28

Dates i fets

Zequi Castellano i Moreno

29

Entitats membres de la Federació d'Institut d'Estudis del PV

Les circumstàncies de l'educació popular i l'esqueix de Francesc Bosch i Morata

Pep Aparicio Guadas

Centre Públic d'Educació de Persones Adultes Francesc Bosch i Morata

Acte de lliurament del guardo l'esqueix Francesc Bosch i Morata.

Les circumstàncies de l'educació popular cuiden, modestament però amb una perspectiva antagònica de classe i nació, d'una reconstrucció del nostre país i de les dones i dels homes que l'habiten, i en aquesta reconstrucció té un paper molt notable la recuperació d'homenots —i de donasses— que varen ser capaços de, pedra a pedra, construir unes bastides plenes d'institucions, compromisos... i Francesc Bosch i Morata és una d'aquestes figures [«Sí. La República será federativa, o no será nada. Todo centralismo es un concepto fascista...», *La Vanguardia*, 15-11-1936]. I aquesta és una de les raons per les quals un ventall d'organitzacions i institucions hem decidit posar en marxa l'esqueix de Francesc Bosch i Morata que s'atorgarà a organitzacions, col·lectius... que s'hagen distingit en la defensa dels quatre brots de l'educació popular i permanent valenciana (ecologisme, feminisme,

antagonisme sociopolític republicà i valencianisme).

La posada en marxa d'aquest guardó voldríem que significarà la tornada a casa, definitiva i real, de les persones i institucions... que recobren l'arrel republicana i popular, ara i ací, com a memòria activa en moviment que no sols recorda sinó que recupera la dimensió popular, republicana, emancipadora... i, a més, testimonien la figura de Francesc Bosch i Morata —com a polític, republicà, valencianista, d'esquerres, humanista... — i l'escultura l'esqueix —com a obra d'art d'en Miquel Mollà— una missió-operació mediatra entre dos mons: «s'adreça als vius — nosaltres— però es destina als morts...».

Però és la capacitat d'acció, pensament i sentiment... en el fet quotidià de l'educació popular i permanent allò que ens vincula amb la tasca que realitzem, amb les decisions que prenem, amb la vida que triem... i, amb el cor en

la mà i el cervell fecund, voldríem que aquests esqueixos maduren i fructifiquen i donen llavors i que arrelen en les entranyes del present-futur de la nostra terra, amb una ferocitat plena, tot esdevenint bosc espès de ciutadania lliure, crítica, radical, esperançada... i que assenyalen el vast camí, llarg i potser difícil, d'un País Valencià tal com asseveren: Francesc Bosch i Morata i Empar Navarro; Maria Llopis, Patrocínio Camús i Artemina Botella; Empar Sarabia i Josep Vicent Marqués; Cristina Piris i Gustau Muñoz...

I, potser, és possible i real posar en moviment pràctiques de llibertat: educatives, culturals... que impliquen la producció de vincles, relacions i mediacions... vius i irreversibles: tot actuant políticament, sense fer política; actuant educativament, sense fer educació... i transformen les circumstàncies de l'educació permanent i popular que, com ens recorda Karl Marx, «la coincidència de la modificació de les circumstàncies i de l'activitat humana només es pot concebre i entendre racionalment com a pràctica revolucionària», una pràctica revolucionària que requereix, per mutar i/o transformar les circumstàncies, d'una pedagogia de cre-acció singular-social i llibertat, unilateral, contra la pedagogia del capital dominant.

Finalment, l'esqueix està fet de multitud de triangles: triangles roigs i triangles blaus, triangles violetes, negres, roses... com els que ens identificaven, però aquesta és una altra recomposició-recombinació, actual i compromesa de la nostra paraula envers el present-futur; aquesta és una altra lectura i escriptura de l'esqueix: potser una dotzena de triangles, multicolors i pràctics, potser terra-i-lluna-i-aigua-i-aire, que promouen un horitzó per vindre... I, en l'edició del 2019, el passat 24 de febrer, s'ha lliurat, simbòlicament, a Pilar Bosch i Morata, neta del conseller Bosch i Morata; i, efectivament, a la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià.

25 d'abril de 2020. ◆

La Jornada es va celebrar al Centre Cultural la Beneficència de València.

Professionals per a una ciutadania informada: la V Jornada Valenciana de Documentació

Joan Carles Faus Mascarell
Arxiver i tècnic de processos a l'Ajuntament de Gandia

Internet ha canviat el món. No hi ha pas enrere. Un nou escenari d'oportunitats però no exempt de riscos. Vivim en una teranyina d'informació –irrellevant– i amb la sensació que la llibertat se'ns escapa entre els dits. Hem de respondre a l'allau digital col·lectivament, necessitem una ciutadania informada.

Més de cent cinquanta professionals van abordar el repte en la V Jornada Valenciana de Documentació, organitzada pel Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes de la Comunitat Valenciana el passat 13 i 14 de febrer (#JVDOC20). Una multitud de mirades i perfils tècnics rebels a restar en silenci o en la inacció mentre les multinacionals tecnològiques ens dibuixen el futur.

Davant la complexitat actual, els professionals de la informació tenim molt a dir, des de l'activisme i, també, des de la renovació professional:

- El concepte de document/llibre-objecte allotjat en prestatgeries o repositoris té data de caducitat.

Cal participar activament en una gestió digital i orientada a dades, la qual incrementa la competitivitat i el negoci, però també –o sobretot– esdevé servei de valor públic.

- Les biblioteques han d'acomplir amb la important funció de donar eixida a la sociabilitat natural de l'espècie humana en un món hiperconnectat: vinculades al seu entorn, compromeses amb totes les persones, imprescindibles davant la infoxicació o les desigualtats digitals.
- Tendim a subestimar el poder de les dades. Intuïm el vessant negatiu, però podem construir un costat positiu, com és el cas de compartir dades de recerca. De rabiosa actualitat per la COVID-19, cal dissenyar espais perquè els investigadors puguin compartir dades uns amb altres, i necessitem perfils professionals i mètodes fiables per a gestionar-les i preservar-les.

El congrés #JVDOC20 ha indagat noves formes de treball i la suma d'experiències d'avantguarda. La pol·linització d'idees i la riquesa de propostes mereixen una visita pausada al Web del COBDCV sobre la jornada: <http://jornades2020.cobdcv.es/>. ♦

El XII Congrés de la CCEPC debatrà sobre l'«Associacionisme cultural: entre el mosaic i les xarxes»

Josep Santesmas
President de la CCEPC

El XII Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) se celebrarà els dies 6 i 7 de novembre de 2020 a Tarragona i Reus, sota el títol

«Associacionisme cultural: entre el mosaic i les xarxes». Organitzat per la CCEPC, l'Institut Ramon Muntaner, el Centre de Lectura de Reus i la Universitat Rovira i Virgili, vol aprofundir en l'impacte de l'associacionisme en la producció, recepció i divulgació de la cultura en l'àmbit dels Països Catalans des del segle XIX fins avui i, també, vol reflexionar sobre la conformació de sentiments identitaris, tant en l'àmbit local com general.

El Congrés ha previst tres àmbits de treball:

- Associacionisme cultural, identitats i coneixement: a través de la relació de l'associacionisme cultural amb la conformació d'identitats diverses, per mitjà del patrimoni material immaterial, la història, la llengua, l'educació, etc.
- Associacionisme cultural i poders: a través de l'evolució en l'espai i en el temps de les relacions de col·laboració o confrontació entre l'associacionisme cultural vers els poders polítics, religiosos, econòmics i socials.
- Associacionisme cultural i sociabilitat: a través de l'impacte de la tasca de les associacions culturals en els espais de sociabilitat, socialització i la construcció de les ciutadanes i comunitats.

Les persones interessades a presentar una comunicació poden fer arribar les seves propostes a la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (carrer del Carme, 47, 08001 Barcelona). Per a més informació, podeu consultar les pàgines de www.irmu.org i www.ccepc.org o escriure a ccepc@iec.cat. ♦

El Manifiesto de Jaraguas: las reflexiones del IX Congreso de Historia Comarcal de la Meseta de Requena-Utiel contra la despoblación

**Centro de Estudios Requenenses/
Redacció Bastida**

Del 15 al 17 de noviembre de 2019 se celebró el IX Congreso de Historia Comarcal del Centro de Estudios Requenenses (CER) en las sedes de Requena, Camporrobles y Jaraguas (Venta del Moro) bajo el tema: “Población y despoblación: apuesta por el paisanaje”. Las ponencias y comunicaciones dejaron patente la grave crisis demográfica de la Meseta de Requena-Utiel, que ha perdido tres mil habitantes en el último decenio, afectando especialmente a los municipios menores.

Fruto de las intervenciones y del debate y como conclusiones y posibles soluciones se redactó el “Manifiesto de Jaraguas” que reproducimos a continuación y que ya ha sido aprobado en varios plenos municipales de la comarca y que va a ser elevado a las Cortes Valencianas.

Gravedad del problema

El Congreso ha aportado suficientes datos y análisis para reconocer que la comarca de la Meseta de Requena-Utiel está sufriendo un importante problema de despoblación, agravado en los núcleos de población menores y periféricos, tan abundantes hace unos años en nuestro territorio. [...]

La despoblación es un problema de Estado y, por tanto, necesita que exijamos que se apliquen las correspondientes y oportunas políticas transversales de solución.

Con la despoblación no solo se pierde el patrimonio material (edificios, estructuras industriales, comerciales, arquitectura del agua, etc.), sino que con ello también

se pierde patrimonio inmaterial histórico, de incalculable valor para el progreso económico y humano. La degradación medioambiental es otra consecuencia negativa, con la pérdida de distintas especies animales y vegetales, como los árboles más significados, en una situación de cambio climático global con episodios de riesgo meteorológico cada vez más frecuentes.

No es nada caprichoso dedicar dinero a políticas transversales en territorios con riesgo de despoblación, ya que no es un costo, sino una inversión. Tiene las virtudes de vertebrar el territorio, generar cohesión social e impedir la pérdida de una riqueza material, inmaterial y paisajística muy difícil y costosa de recuperar.

Infraestructuras inexcusables

Para revertir tal degradación, hay que mejorar considerablemente el transporte público de nuestra comarca, atendiendo a las necesidades de los distintos grupos de edad y a la dispersión de pedanías y pequeños municipios de los territorios municipales. [...]

Se debe exigir que se acabe cuanto antes con la brecha digital. Esto implica conseguir que llegue a todas nuestras poblaciones cómodamente y sin interferencias una señal de internet potente y de fácil conexión que garantice el trabajo a distancia. De esa forma se podrían instalar en nuestras poblaciones nuevos trabajadores o emprendedores cuyo trabajo no necesita asistir diariamente a un puesto de trabajo, sino que

pueden trabajar desde casa cómodamente.

Servicios imprescindibles para la ciudadanía

Es imperativo facilitar el acceso a las oficinas bancarias y cajeros automáticos en aquellas aldeas o centros poblacionales donde hayan desaparecido o no los haya.

Se debe pedir que, desde la Diputación Provincial y la Generalitat Valenciana (en colaboración con los ayuntamientos), mejoren la accesibilidad a determinados servicios que se encuentran en los grandes centros de población, como el Hospital comarcal, los centros de salud, los mercados municipales, etc.

Se debe pedir que se facilite a los municipios una mayor capacidad de creación y gestión de centros de día para las personas mayores. [...] De esta forma, las personas ancianas pueden seguir vinculadas a su pueblo y no tener que trasladarse a un centro ubicado fuera de su espacio de sociabilidad.

Potenciar la educación y la formación a todos los niveles

Se debe pedir que se reestructure el modelo educativo [...] para evitar que en las comarcas del interior, que sufren la despoblación, se convierta a las nuevas generaciones de jóvenes en materia prima para enviar a la ciudad, que luego no vuelven a nuestros pueblos.

Es muy oportuna la eliminación o la reducción de la ratio poblacional para el mantenimiento de las unidades y centros escolares en núcleos con escasos alumnos. La escuela es la señal de vida para muchas aldeas y pueblos. Su cierre es un drama para los pequeños núcleos.

Se debe incentivar económicamente a través del complemento salarial de ruralidad al profesorado, a los profesionales sanitarios así como al resto de funcionarios dependientes de las diferentes administraciones para que establezcan su residencia en estos municipios. [...]

Es necesario reclamar la creación y promoción de cursos de especialización que tengan que ver con las actividades mayoritarias

de nuestra comarca como es la agricultura (particularmente la viticultura) y la industria de la alimentación. [...]

Se debe reclamar un acercamiento de la educación universitaria a la comarca mediante la ubicación de una sede universitaria o de instalaciones en alguna/s de la/s población/es de la comarca. [...]

Se debe fomentar la inclusión del Instituto Tecnológico de Viticultura por su valor y sus funciones, ya que no está suficientemente aprovechado y puede seguir siendo un centro referente como lo ha sido hasta ahora.

Política fiscal para superar discriminaciones

Es necesario revisar el modelo de financiación de las entidades locales para que se reajuste el criterio de reparto para que los municipios y entidades locales menores que sufren la despoblación no salgan perjudicados –como ocurre ahora– por tener pocos habitantes, sino primados para garantizar su suficiencia financiera. [...]

Asimismo, con carácter general, todas aquellas líneas de subvención existentes en cada Comunidad Autónoma han de ser reforzadas específicamente cuando los beneficiarios sean residentes en zonas de prioridad demográfica.

Es necesario exigir una discriminación fiscal positiva transversal como principal medio de atraer a nuevas familias y empresas que se puedan establecer en nuestros municipios. [...]

Animación de la actividad económica

Para favorecer el desarrollo de la economía y el empleo se deben adoptar varias medidas, como:

- Fijar incentivos/rebajas/bonificaciones/deducciones en el IRPF, en los módulos, en el impuesto de sociedades para quienes ejerzan su actividad en estos municipios o decidan hacerlo, fijando allí su residencia.
- Reducir los trámites administrativos para la puesta en marcha de nuevos negocios.
- Criterios de fiscalidad que se ajusten a la realidad del

Los asistentes llenaron las diferentes sesiones del IX Congreso de Historia Comarcal. Fotografía del CER.

Mesa presidencial del Congreso en la sesión de Jaraguas. Fotografía del CER.

El Manifiesto de Jaraguas recoge las conclusiones del IX Congreso de Historia Comarcal. Fotografía del CER.

entorno. Beneficios para los autónomos.

- [...] Las empresas asentadas en nuestros pueblos deben tener un IVA reducido al 7% y un impuesto de sociedades del 4%.
- Fomento de las cooperativas o asociaciones agrarias como forma de emprendimiento con la correspondiente formación profesional para diseñar estrategias y modelos de negocios competitivos.
- Mejorar el sistema de ayudas para los agricultores y ganaderos que tienen que invertir en la adquisición y/o renovación de bienes necesarios para el desarrollo de su trabajo.

Por una administración más ágil

Es imperativa la simplificación administrativa para que no sea tan complejo y costoso poder realizar algunos trámites. [...]

Se deben flexibilizar los planes urbanísticos y territoriales para que no sea tan costoso poder construir nuevas viviendas o localizar nuevas empresas que quieran instalarse en nuestros municipios [...].

Por una acción política y pública eficaz

Se solicita una reunión a la mayor brevedad posible con los distintos alcaldes y concejales de la comarca para pedirles que se junten y vayan en comisión o a través de las correspondientes mancomunidades de municipios ante las instancias administrativas superiores que correspondan (provinciales, autonómicas o nacionales, si fuera preciso) para plantear y exigir que se lleven a cabo estas medidas urgentes.

Con su plena voluntad de servicio público, el CER ayuda en esta importante tarea iniciando un ciclo de distintas actividades, coloquios, charlas, conferencias y exposiciones para revertir el proceso de despoblación. [...]

Confianza en nosotros mismos y en nuestro futuro

El IX Congreso ha visibilizado y aquilatado las elevadas potencialidades de una comarca bien emplazada geográficamente con capital social, humano, productivo, cultural y medioambiental. Con unos importantes niveles de aire limpio de polución, atesora importantes activos en el campo de las energías renovables, dentro de un modelo económico respetuoso con el entorno natural y el paisanaje.

La comarca y sus gentes disponen de elementos lo suficientemente importante para crear un modelo cultural de éxito y que resulte atractivo a nuevas familias que quieran venir a domiciliarse aquí. No somos gentes subalternas, sino personas con derechos ciudadanos que creen que la cohesión social es la clave del desarrollo económico y de la vertebración territorial de una España más justa. [...]

Jaraguas, a 17 de noviembre de 2019. ♦

La crisi de la Covid-19 altera l'activitat de la Federació, però no l'atura

Redacció
Bastida

Més de quaranta entitats s'aplegaren al Santuari de Sant Grau d'Ardenya per a l'Assemblea General de la CCEPC.

El primer semestre del 2020 quedarà gravat en la nostra memòria per la primera crisi –en aquests moments no sabem encara si també en serà l'última– de la Covid-19. Des del mes de març, doncs, l'activitat de la FedinesPV s'ha vist alterada per l'estat d'alarma i, especialment, per la suspensió del calendari d'activitats de tota mena. Una suspensió que ha afectat per igual totes les entitats de l'àmbit cultural, de defensa, promoció i divulgació del patrimoni. Malgrat tot, la FedinesPV no ha paralytitzat l'activitat, com ho demostra, entre altres coses, aquest nou número de Bastida.

La FedinesPV acudeix a l'Assemblea General de la CCEPC

La Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (FedinesPV) va participar, el 22 de febrer, en l'Assemblea General de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), que tingué lloc al bonic poble de Tossa de Mar (la Selva).

Celebrada en el Santuari de Sant Grau d'Ardenya, amb el

Centre d'Estudis Tossencs com a amfitrió, l'Assemblea General va comptar amb la participació de més de quaranta centres, vinguts d'arreu del territori, incloses les Illes i el País Valencià. L'Assemblea va servir per a aprovar els comptes de l'exercici passat, així com el pressupost per al present. Entre els punts de l'ordre del dia, també hi hagué espai per a la renovació dels càrrecs de part de la Junta

Directiva i per a aprovar a les noves incorporacions. D'altra banda, com a entitat vinculada a la CCEPC, també l'Institut Ramon Muntaner (IRMU) va fer el corresponent informe d'activitat.

La CCEPC és l'entitat que coordina els centres d'estudis de Fraga a Maó i de Salses a Guardamar. Ofereix diversos serveis a les entitats adherides i, entre les activitats que promou, hi ha la publicació *Plecs d'Història Local*, el Congrés biennal o exposicions com *Patrimoni Oblidat*, *Memòria Literària*. La FedinesPV en forma part de la Junta Directiva.

D'altra banda, com a curiositat, cal destacar que la localitat de Tossa de Mar ha tingut històricament una vinculació estreta amb el País Valencià gràcies a la seua producció de suro, del qual, a l'Edat Mitjana, la ciutat de València n'era un dels principals importadors. Més recentment, aquesta i altres localitats de la costa gironina foren receptors de migrants del País Valencià, especialment, al principi del segle XX.

La FedinesPV rep el guardó Esqueix de Francesc Bosch i Morata

Una de les alegries més gran que ens ha deixat aquest primer semestre del 2020 ha sigut, sens dubte, el reconeixent que ha rebut la FedinesPV en forma del guardó l'Esqueix de Francesc Bosch i Morata, atorgat per Centre Públic de Formació de Persones Adultes de Xàtiva, que porta el nom de l'insigne polític valencià. I més encara perquè enguany n'ha sigut la primera edició.

Aquest premi s'ha creat amb motiu del 40é aniversari del centre i vol servir per a recordar la figura de Francesc Bosch i Morata, tot reconeixent la feina de persones i entitats que treballen d'acord amb els principis i valors que va defensar qui fou referent del valencianisme d'esquerres dels anys 30 del segle passat.

L'acte estava programat per al final de gener, però, a causa de les pluges, finalment se celebrà el 24 de febrer. En aquesta ocasió, s'hi va lliurar també un Esqueix, simbòlic, a Pilar Bosch i Morata, neta de Francesc Bosch i Morata, que, com va explicar el jurat en la

deliberació, «continua i re-emprèn aquesta tasca de reconeixement de les tasques i funcions desplegades per l'esmentat conseller en la II República i, per altra banda, de responsabilitat-compromís d'alliberament i/o florida del nostre País Valencià, tot recollint les quatre gemmes, o tal vegada ulls, que inevitablement mostren-expressen els quatre segments que vectoritzen l'educació popular i permanent: feminisme, ecologisme, antagonisme sociopolític republicà i valencianisme».

Pel que fa a la FedinesPV, el jurat va atorgar el premi en «en virtut de la seua dilatada trajectòria de recerca i formació, d'edició i divulgació... i, a més a més, de re-construcció real d'un País Valencià –que anem fent entre totes–, popular i valencià, lliure i democràtic, ètic i polític... mitjançant les diverses accions desplegades per les diferents unitats i dispositius territorials, socioculturals i polítiques, empeltades d'una memòria vivent que renaix dia a dia». En absència del president, fou el director tècnic de la FedinesPV l'encarregat de recollir-lo i de pronunciar-hi les paraules d'agraïment.

Assemblea General de la FedinesPV

Poc abans d'anunciar-se l'estat d'alarma, el dissabte 7 de març, la FedinesPV va celebrar la seua Assemblea General a la capital del Camp de Morvedre. En una de les localitats del País Valencià amb un patrimoni històric més ric i variat, Sagunt, els i les representants de les entitats que conformen la Federació es van aplegar per posar en comú diferents temes. El Centre d'Estudis del Camp de Morvedre (CECM) n'exercí d'amfitrió.

Així, amb una trentena d'assistents, que representaven vora quinze centres d'estudis, l'Assemblea va servir per a aprovar comptes i pressupostos, per a explicar projectes en marxa i futurs i, per descomptat, per a renovar la Junta Directiva, que en aquest cas va consistir en la incorporació del president de l'IEVA Joan Torró i la presidenta de l'IDECO Camp de Túria Rosa Dasí per a ocupar les vacants

existents. Així mateix, els i les assistents van ratificar la incorporació de les noves entitats: l'Agrupació Borrionenca de Cultura, l'Institut d'Estudis de les Valls de Mariola i l'Associació Cultural Tractat d'Almistrà, amb les quals, la FedinesPV ja supera la trentena d'entitats federades.

Per altra banda, també s'hi va comptar amb la presència dels representants de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) i de l'Institut Ramon Muntaner (IRMU), que exposaren també els projectes i iniciatives que estant a l'abast de tots els centres del País Valencià. En aquest sentit, l'Assemblea, per unanimitat, també va acordar donar suport a la nominació de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud per al premi Recercat, que es lliura anualment amb motiu de la trobada dels centres d'estudis. Malauradament, el Recercat, que s'havia de celebrar a l'abril, s'ha ajornat provisionalment a la tardor.

La Casa Capellà Pallarés, de la Fundació Bancaixa, que és també la seu del CECM, fou l'espai triat per a la trobada. En acabar la reunió, i després del dinar, l'entitat amfitriona va organitzar una passejada per la jueria de Sagunt a càrrec de Manolo Civera, el president del CECM i gran estudiós de la història saguntina.

Altres

Durant el primer semestre del 2020 també hi ha hagut altres novetats ressenyables. En primer lloc, es va completar el projecte Arrelant el Territori per la comarca de la Foia de Bunyol-Xiva. Malauradament, els actes de presentació dels resultats no s'han pogut celebrar a causa de l'estat d'alarma, però tan bon punt siga possible, es faran en diverses localitats de la comarca. Així mateix, hi ha la intenció de fer un vídeo-resum de l'experiència, però que també ha quedat paralitzat per l'estat d'alarma.

Durant el mes de gener, representants de la FedinesPV van acudir a una reunió convidats per Toñi Serna, portaveu de Cultura del grup parlamentari del PSPV-PSOE a les Corts Valencianes. La reunió va servir per a fer un repàs a la trajectòria de la nostra entitat, per a explicar

la situació actual i els diversos projectes de futur. Així mateix, des de la FedinesPV es van exposar alguns dels problemes que pateixen els centres d'estudis i, en general, les entitats i associacions culturals del territori. La FedinesPV va valorar molt positivament aquesta trobada. ♦

La FedinesPV ha estat reconeguda amb el guardó l'Esqueix Francesc Bosch i Morata.

L'Assemblea General de la FedinesPV s'ha celebrat a Sagunt.

Els membres del Consell de Síndics de l'ABC l'octubre 2019. Fotografia de l'ABC.

L'Agrupació Borrianea de Cultura: més de sis dècades al servei de Borriana i del País Valencià

Agrupació Borrianea de Cultura

L'Agrupació Borrianea de Cultura (ABC) és una entitat cultural i cívica, nascuda a Borriana el setembre del 1954. Va ser fundada per un grup de patricis borrianencs valencianistes i interessats per la cultura. Els seus models més immediats van ser Lo Rat Penat de València i la Societat Castellonenca de Cultura. En l'actualitat, l'ABC és probablement l'associació cultural més emblemàtica de les comarques del nord del País Valencià.

Durant els seus primers anys de vida l'Agrupació Borrianea de Cultura (ABC) va destacar per l'edició d'un butlletí de periodicitat regular, la revista *Buris-ana*. Entre 1960 i 1975 aquesta capçalera (que es compta entre les més veteranes de la premsa comarcal valenciana) va ser dirigida per Roberto Rosselló Gasch, i amb ell va protagonitzar un primer moment d'esplendor. L'entitat va basar les seues activitats en la difusió de la cultura local i va insuflar aires de modernitat en la capital de la Plana Baixa amb iniciatives com el «Saló Fotogràfic Internacional de la Taronja».

A partir de 1975, amb els flamants aires democràtics, una nova generació es va fer càrrec de l'entitat. D'acord amb els temps, l'ABC es va convertir en un instrument d'agitació política pro democràcia en conjunció amb les forces democràtiques semiclandestines. D'aquesta època prové un ambiciós programa de regeneració cultural que va assentar les bases de tota la política duta a terme en aquesta matèria per les successives corporacions municipals des del 1979. Aquest any precisament l'ABC va organitzar al restaurant Morro, al Port de Borriana, un mític «Homenatge a les Forces de la Cultura del País Valencià», que va estar presidit pel president del

Cartell d'Amat Bellés per a l'Homenatge de l'ABC a les Forces de la Cultura del PV, realitzat l'any 1979.

Consell Preautonòmic Josep Lluís Albinyana. En el dinar consegüent, que encara es recorda a la localitat, van participar les grans figures de la cultura valenciana del moment: Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés, Enric Valor, Manuel Sanchis Guarnier, Eliseu Climent i un llarg etcètera. Presidia llavors l'ABC el jurista Vicent Franch i Ferrer.

El local de l'Agrupació, durant molts anys, va estar situat al carrer Major, més tard al Barranquet i, en els últims anys, al carrer Encarnació número 45.

A partir dels anys 90, una altra generació va prendre el relleu i l'entitat va concentrar els seus esforços en un vast pla de publicacions. Des d'aleshores s'edita el seu *Anuari (Revista de Recerca Humanística i Científica)* i també les monografies de la Col·lecció Vària, que han proporcionat a l'associació freqüents elogis en el món científic i bibliogràfic. L'*Anuari* de l'ABC dedica cada any a un tema monogràfic, on es convida a participar els millors especialistes en eixe camp. En els últims anys s'hi han tractat temes de drets humans, Física, Sociolingüística, Turisme i preservació del territori, Psicologia, Ceràmica, Economia, Música, Demografia, Arquitectura o Dret Foral. Aquesta publicació està coeditada amb la Universitat Jaume I, que hi posa l'aval científic.

Mentrestant, s'ha continuat editant la revista *Buris-ana*, que entre 2004 i 2008 va ser dirigida per Roberto Roselló Gimeno, el fill del seu director més llegendari. Es tracta d'una publicació de caràcter comarcal, que dedica una especial atenció als temes culturals. Tant l'*Anuari* com el *Buris-ana*, juntament amb altres edicions de l'ABC, es poden consultar a la seua web www.borriana.org.

El 2007, l'ABC va proposar a l'Ajuntament, sent alcalde José Ramon Calpe, que s'oficialitzara el nom genuïnament valencià del nostre poble, «Borriana». L'Ajuntament ho va acceptar, es va aprovar per unanimitat del ple municipal i, des d'eixa data, Borriana ja és legal. De fet, en l'actualitat el municipi té una doble denominació Borriana/Burriana. Ambdós termes

apareixen en la documentació medieval, però el primer sol fer-ho en els documents redactats en català, mentre el segon apareix en els escrits en llatí. És per això que des de l'Agrupació Borriana de Cultura considerem que «Borriana» és el nom genuïnament valencià del nostre poble, el que més s'acorda amb les lleis fonètiques del nostre idioma, i el que més clarament apareix citat al *Llibre dels fets* de Jaume I, on es narra amb tot luxe de detalls la

presa de la Borriana islàmica als inicis de la conquesta del Regne de València.

L'actual president de l'Agrupació Borriana de Cultura és l'escriptor Joan Garí, que és també l'autor del volum *Agrupació Borriana de Cultura: aproximació a la seua història* (consultable en pdf en www.borriana.org). ♦

Publicacions recents de l'ABC

Rigorosament incert.

Joan Verdegal (2019).

Recull de relats de ficció que podrien ben bé ser històries reals, però que no pretenen ser-ho.

Es capola brancam.

Roberto Roselló Gimeno (2018).

Recull d'un parell de milers de frases típicament de Borriana amb les expressives i il·lustracions d'Esther Garí.

Vicent Enrique i Tarancón, un cardenal per a la llibertat.

Jordi Bort (coord.) (2007).

Un conjunt de textos dedicats a glossar la memòria i la significació del cardenal Vicent Enrique i Tarancón, aprofitant el centenari del seu naixement.

Anuari núm. 30. Els Fonaments històrics de l'autogovern valencià

(2019).

Amb articles de Vicent Baydal Sala, Vicent Garcia Edo, Manuel Febrer Romaguera i Laura Peris Bolta, entre d'altres.

Anuari núm. 29 L'esport en les diferents etapes educatives

(2018).

Amb articles de Carlos Hernando Domingo, Diego Moliner Urdiales, Óscar Chiva Bartoll i María Reyes Beltrán Valls, entre altres.

Anuari núm. 28. Literatura i ensenyament de llengües

(2017).

Amb articles de Nazir Can, Noa Fernández Pazo, Aitor Rivas, Carlos Ferrer Plaza i Josep Marqués Meseguer, entre d'altres.

Anuari núm. 27. Investigació i salut. Nous reptes per a una nova societat

(2016).

Amb article de Anna Verdegal Burdeus, Ferran Martínez-Garcia, Bárbara Hernando, Conrado Martínez-Cadenas i Francisco Ros Bernal, entre d'altres.

Cobertes dels darrers llibres publicats per l'ABC.

Ruta cultural al Cementeri Municipal d'Alcoi (esquerra). Membres del CAEHA en una trobada celebrada el 2019 a Villa Vicenta (El Salt) (dreta). Fotografies del CAEHA.

El Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA): compromís i il·lusió en la defensa del patrimoni

Junta Directiva del CAEHA

El relleu muntanyenc d'Alcoi, amb una orografia solcada per rius —font de vida i d'energia— va condicionar l'evolució urbana d'aquesta ciutat, que hui ofereix una lectura del seu passat econòmic i social estretament vinculada al procés d'industrialització del segle XIX i la primera meitat del segle XX. Així, el nucli històric i els primers eixamples de la ciutat conserven diferents infraestructures i una diversitat d'edificis residencials i industrials que, amb diferents graus de conservació, la converteixen en un museu de la societat industrial.

El patrimoni cultural d'Alcoi i els antecedents de la creació del CAEHA

Alcoi mostra amb orgull el seu patrimoni declarat Bé d'Interès Cultural, com són el Conjunt Històric de la Ciutat (1982), les restes medievals del Recinte Emmurallat (2006), el Conjunt fabril del Molinar (2005), entre altres, així com el patrimoni

cultural immaterial de les seues festes i tradicions: el Betlem de Tirisiti (2002), la Cavalcada dels Reis (2011) o la Festa de Moros i Cristians (2019).

A la relació de béns que la «ciutats dels ponts» atesora, cal afegir-hi un ric patrimoni arqueològic amb jaciments com El Salt (paleolític mitjà), els Abrics de La Sarga (art rupestre), El Puig

i La Serreta (poblats ibèrics), El Castellar i el Castell de Barxell (fortificacions medievals).

Aquest ric patrimoni ha estat objecte d'estudi i divulgació per diferents entitats. Així, el Museu Arqueològic Municipal Camilo Visado Moltó (1945) ha afavorit, sens dubte, el coneixement i la conservació d'aquest patrimoni. I, d'altra banda, l'Arxiu Municipal d'Alcoi conserva també un fons documental d'extraordinari interès, catalogat i accessible mitjançant BIVIA, el portal digital del patrimoni documental d'Alcoi.

Tot i que la historiografia alcoiana comptava amb importants estudis locals, no va ser fins als anys 80, llevat d'alguna excepció, quan la Història es va «professionalitzar», en incorporar-hi el rigor històric dels treballs dels joves universitaris. Fou en aquest context que, l'octubre de l'any 1982, s'acordà constituir el Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA), una entitat dedicada a l'estudi, la defensa i la difusió de la història i el patrimoni local.

L'entitat i les seues activitats

Amb quasi quaranta anys d'existència, actualment el CAEHA agrupa al voltant de 130 socis que, units per un interès comú, aporten el seu treball i experiència a les activitats que s'hi realitzen.

Entre les iniciatives més reeixides, destaca, per exemple, la convocatòria anual del cicle de conferències «Coneixent la nostra Història», on es tracten temes d'allò més variats i que solen coincidir amb alguna efemèride. També, ha estat molt significada

la participació del CAEHA en l'organització de congressos, com les «Jornades sobre teoria i mètodes d'Arqueologia Industrial» (1989), el «Primer Congrés d'Arqueologia Industrial del País Valencià» (1990) o «La Societat Industrial Valenciana» (2007), i en el desenvolupament de diverses exposicions.

Moltes de les activitats que portem endavant són fruit de la col·laboració amb l'Ajuntament d'Alcoi i, de manera especial, amb l'Arxiu Municipal i el Museu Arqueològic. Així mateix, el CAEHA participa activament i presta el seu assessorament a diferents esdeveniments socials i culturals de la ciutat, com la Setmana Modernista, i col·labora en la commemoració d'esdeveniments històrics.

Grups de treball formats per socis de l'entitat han realitzat recerques i investigacions que han estat motiu de publicació, com la *Guia Bibliogràfica de l'Alcoià-Comtat* (1989), el *Mapa toponímic del terme municipal d'Alcoi* (2002), el *Mapa toponímic d'Alcoi* (2003), o l'edició de la *Història d'Alcoi* (2006), un llibre de 600 pàgines coordinat per Josep Lluís Santonja Cardona i Josep Maria Segura Martí i redactat per socis del CAEHA.

La difusió entre la societat del patrimoni cultural, amb metodologia didàctica, ha estat també un dels objectius de la nostra entitat. Aquesta ha sigut la motivació darrere del quadern: *Rutes de la Memòria: Vestigis urbans de la Guerra Civil a Alcoi* (2013), a càrrec d'Àngel Beneito i Francesc X. Blay, que ha tingut el suport de l'CAEHA.

També el Cementeri Municipal d'Alcoi, que mostra un singular patrimoni, ha estat revalorat gràcies a les publicacions i les activitats de difusió realitzades per Elisa Beneyto Gómez i Lluís Vidal Pérez. Una altra iniciativa que ha merescut una gran acceptació ha estat la redacció per socis del CAEHA dels fascicles del col·leccionable *Alcoi. Pas a pas per la ciutat. Rutes per descobrir el nostre patrimoni cultural* (2019), distribuïts pel diari local *El Nostre Ciutat*, on es recull informació d'algunes rutes del cycle «10 excursions voltant Alcoi i el seu patrimoni històric i

arqueològic», una activitat que, el 2020, compleix la seua vuitena edició, la qual desperta molt interès i registra una nombrosa participació popular.

El nostre dia a dia

Les activitats socials, com ara les conferències, presentacions de llibres, rutes i excursions per conèixer el patrimoni, etc., són motiu d'encontre dels socis del CAEHA, com també ho és la convocatòria d'algunes visites culturals i gastronòmiques a poblacions de l'entorn.

La nostra associació no disposa d'una seu social o punt de trobada. Tanmateix, entre els anys 2010 i 2018 el CAEHA va gestionar l'immoble Villa Vicenta,

residència d'estiu de Juan Gil-Albert, propietat de la Generalitat Valenciana, on tenim depositada la biblioteca de tema alcoià que ens va llegar el nostre president honorari Adrián Miró, a més de l'arxiu amb les seues recerques bibliogràfiques i històriques sobre Alcoi.

Els socis del Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics, coordinats per la seua Junta Directiva, mantenim amb il·lusió el nostre compromís de servei i de treball, sempre adreçat a la defensa i la revaloració del patrimoni històric d'Alcoi i el seu entorn. ♦

Estudis històrics publicats

El CAEHA anualment edita llibres (alguns en col·laboració) que recullen les investigacions històriques realitzades pels seus socis. Aquests són alguns dels títols més destacats:

El Club d'Amics de la Unesco d'Alcoi.

Pedro Juan Parra Verdú (2006).

La Germania d'Alcoi.

Josep Lluís Santonja (2007).

El pincel y la pluma.

Adrián Miró (2008).

Història de l'Escola d'Arts i Oficis d'Alcoi.

Josep Albert Mestre Moltó (2008).

Esborrany de la Cort del Justícia d'Alcoi 1263-1264.

Ricard Bañó Armiñana (2008).

Álvaro Seguí. Memòries d'un comunista alcoià.

Àngel Beneito Lloris (2009).

Salvador Jordà Agulló. Mis memorias de la guerra española (1936-1939).

Francesc X. Blay i Emilio La Parra (editors) (2010).

Comarca sí, però quina comarca? Delimitació històrica i comarcal de l'Alcoià, el Comtat i la Foia de Castalla.

Jordi Tormo i Santonja (2011).

Francisco Aura Boronat, resistència i dignitat enfront de la desmemòria.

Àngel Beneito Lloris, Francesc X. Blay Messeguer i Natxo Lara Jornet (2012).

Guerra i revolució a Alcoi: els llocs de la memòria.

Àngel Beneito Lloris i Francesc X. Blay Messeguer (2014).

Vivència y pervivència: una aproximación a la obra de Carlos Palacio.

Àngel Lluís Ferrando Morales (editor) (2014).

Evaristo Botella o la justícia dels vencedors.

Àngel Beneito Lloris (2014).

Alcoi, les fotos de la guerra (1936-1939).

Àngel Beneito Lloris i Josep Lluís Santonja Cardona (2015).

Història de la construcció de la nova parròquia d'Alcoi (1697-1812).

José María Soriano Bellver (2017).

La ciutat d'Alcoi durant la Segona República.

Rafael Hernández Ferris (2018).

Un altre tipus de publicacions del CAEHA són les que, tot aprofitant el sopar anual de socis, reten homenatges a persones o institucions locals, normalment per algun aniversari. Així mateix, l'entitat ha contribuït a l'edició facsímil de fullets i documents històrics d'interès.

Més informació: www.caeha.es / caeha@caeha.es
www.facebook.com/alcoicaeha

Rosa Seser i Pérez: una arxivera de la Marina

Zequi Castellano i Moreno

Bastida

Rosa Seser amb el premi del Foment a la Lectura que la Fundació Bromera ha atorgat a l'IECMA.

Rosa Seser és la clau que obre els panys de la història a la Marina, una contrada marcada per la mar i el vent. Es dedica a la recerca de la història local i comarcal des de ben jove i, d'ençà l'any 1987, dirigeix l'Arxiu Municipal de Dénia, on gestiona el vessant administratiu i organitza els fons històrics d'aquesta vila, sense deixar de prestar atenció a les tasques de difusió cultural mitjançant exposicions i edicions de llibres i revistes. A més a més, també col·labora com a docent en el màster de Patrimoni de la Universitat Politècnica de València.

Rosa Seser presentant una exposició a l'Arxiu Municipal de Dénia.

Rosa Seser i Pérez és llicenciada en Geografia i Història per la Universitat de València Estudi General i especialitzada en Història Medieval i Paleografia. Des que va guanyar una beca de la Conselleria de Cultura, allà pels anys huitanta del segle passat, conrea documents, olora història pretèrita i procura construir el present amb la vista fixada amb allò que succeí en aquest poble de mar i vent al llarg dels anys. Els seus treballs s'han dirigit al camp de la documentació i de la història i compta amb diversos llibres publicats, a més de nombrosos articles en revistes ben significatives com ara *Canelobre* i *Aguaites*, llibres de festes i comunicacions en congressos sobre arxius i història. Ara mateix, desenvolupa el càrrec de presidenta de l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (IECMA), que ocupa des de l'any 2012, i és la directora de la revista *Aguaites d'investigació i assaig* d'aquesta mateixa institució comarcal, des d'on irradia el seu compromís amb la defensa del patrimoni en general i en la promoció de la cultura i en especial de la història, sense oblidar l'ús i difusió del valencià, com a part d'eixa cultura pròpia que a la Marina és un valor molt preuat.

Els arxius han de recuperar patrimoni?

Rotundament sí, en especial amb relació al patrimoni documental que és una de les seues tasques principals. Els arxius, sobretot municipals, som els que estem en contacte amb la gent i amb les institucions locals i els que coneguem les situacions per a poder prevenir les destruccions del patrimoni.

S'hauria de posar el focus sobre la tasca que feu arxiveres i arxivers?

Seria molt interessant per dignificar l'ofici, perquè pense que la ciutadania creu que l'arxiu és el lloc on es conserven documents antics i on fem activitats culturals, exposicions i llibres, però sobre el futur incert del patrimoni documental digital, se'n sap ben poc. La gent pensa que els arxius són com les biblioteques, però amb documents antics: no sap que conservem els testimonis de la història dels nostres pobles.

Sense arxius no hi ha història?

Sense els arxius no hi ha investigació històrica i, per tant, no podríem avançar en el coneixement. Per a fer que la història vaja avant, per a saber-ne més, calen els arxius i els investigadors.

Esdevenen els instituts d'estudis comarcals (IDECO) punts de trobada?

Clar que sí. En cada comarca o en cada poble on hi ha un IDECO, aquest esdevé punt de trobada de les persones amb inquietuds per la cultura, per la natura, l'arqueologia i, en general, per tot el patrimoni. Els IDECO permetem canalitzar eixos interessos i treballar de manera coordinada, obtenir-ne resultats i fer-los arribar a la societat.

Convé obrir l'IDECO a la societat?

Sempre! És el primer objectiu i el que dona sentit a una associació cultural. Per fer-ho, el millor són els congressos, els cicles de conferències, presentacions de llibres i les xarxes socials i web. Tot allò permet contactar en directe amb les persones i les institucions de la comarca.

S'ha de fer investigació de proximitat?

No exclusivament, però és important investigar el que tenim més a prop. Cal tenir una visió general per conèixer el context i poder situar la investigació allà on toca. No devem mirar-nos només el melic, però és important investigar el que tenim

Rosa Seser envoltada de membres de l'IECMA.

a prop perquè possiblement ho coneixem millor i, a vegades, perquè si no ho fem nosaltres, no ho farà ningú; cal que s'estudien temes locals sense esperar l'interès de la universitat o d'alguna institució.

Ha d'haver-hi punts de confluència entre IDECO i arxius?

Pense que sí, perquè queda clar que els IDECO animen la investigació, l'estudi i la difusió del coneixement sobre l'espai més proper, local o comarcal. Els arxius tenen la documentació local i és allà on van els investigadors i investigadores, per tant, és normal i desitjable que hi haja contacte i col·laboració.

Hem de militar en la defensa del que és nostre?

Sempre! Si nosaltres no defensem la nostra cultura, la nostra llengua, el nostre patrimoni, no ho farà ningú i és per això que cal, sobretot, que ens valorem, que siguem conscients del que tenim i el que som. En això els valencians fallem prou. Pensem que tots són millors que nosaltres i això és un greu error.

Serán necessaris els IDECO en un futur pròxim?

I tant... Cal que les persones que tenen interessos culturals estiguen en contacte, però també hem de pensar en obrir noves formes: més presència en les xarxes socials, més relleu a les revistes i a les investigacions que

s'hi fan i que estiguem a Internet. S'ha de procurar animar i cercar gent més jove mitjançant beques i projectes, les quals puguen incentivar-los a acostar-se a aquesta mena d'associacions culturals i de recerca del patrimoni. Hem de saber obrir portes i finestres al futur. ♦

L'institut de la Marina

L'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta és una entitat cultural creada l'any 1985 després de la celebració de dos congressos d'estudis sobre la comarca de la Marina Alta. En aquests congressos va quedar palesa la necessitat que els investigadors i estudiosos de la Marina Alta, així com el públic en general, tingueren un espai d'encontre on trobar tota mena de treballs o d'informació cultural de i sobre aquesta comarca.

L'IECMA és una de les entitats culturals més prestigioses i antigues i amb una activitat major de la demarcació d'Alacant. Actualment forma part de la

Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC), de la qual és membre fundador, de la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (FedinesPV) i de la Xarxa de Centres de les Comarques Centrals Valencianes.

L'Institut d'Estudis Comarcals ofereix als ajuntaments i a les diverses entitats culturals de la comarca la seua col·laboració en la seua tasca de crear i investigar sobre la cultura de la Marina Alta i divulgar-la. Entre els molts reconeixements, enguany l'IECMA ha recollit el premi del Foment a la Lectura de la Fundació Bromera.

Un semestre alterat per la Covid-19

Redacció

Bastida

Aquest primer semestre del 2020 ha deixat poc marge per a l'activitat ordinària dels centres d'estudis locals i comarcals. La declaració de l'estat d'alarma, la segona setmana de març, va suposar la paralització de tota l'activitat pública –no virtual– de les entitats. I la incertesa de com ens n'eixirem no permet albirar un retorn a la normalitat fins, segurament, després de l'estiu.

Renovació d'òrgans de govern

Diverses entitats han renovat els òrgans de govern aquests darrers mesos.

Entre aquestes, el dimecres 18 de desembre, l'Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (IECMA) va celebrar l'Assemblea General Extraordinària per tal de renovar la Junta de Govern. S'hi va reelegir com a presidenta Rosa Seser, amb Jaume Buigues com a vicepresident, Laura Kamal com a tesorera i Joan Ivàrs com a secretari.

Pocs dies després, el 25 de gener d'enguany, l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (IEVA) va celebrar la seua Assemblea General de socis i sòcies, fruit de la qual l'ontinyentí Joan Torró Martínez fou elegit nou president.

Per últim, el 12 de febrer, el Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA) va celebrar la seua Assemblea General, on es va escollir Elisa Beneyto com a nova presidenta, en substitució de Pedro Juan Parra.

Convocatòria de premis

Aquesta primavera s'han fet públiques les convocatòries dels premis d'investigació de diverses entitats federades: d'una banda, el XXIV Premi d'Investigació de l'Horta Sud, convocat per l'Institut d'Estudis Comarcals. El premi consisteix en una beca de 2.000 euros per a la realització de la investigació i, si escau, la publicació del treball. Els projectes s'han de presentar abans de l'1 d'octubre de 2020. Per la seua part, l'IEVA ha fet pública la convocatòria del seu premi d'investigació biennal. Aquest premi consisteix en una beca de 3.000

euros per al projecte d'investigació original, i el termini de presentació acaba el 30 de setembre del 2020. Per últim, l'Institut d'Estudis de la Marina Alta ha donat a conèixer la convocatòria del IV premi d'investigació Antoni-Lluís Carrió i Artigues, que està dotat amb 2.500 euros. El termini de presentació finalitza el 15 d'abril de 2021.

Arreu del país hi ha altres convocatòries per premiar la investigació, com la que forma part dels Premis Altea, amb el seu Premi d'Assaig i Investigació Francesc Martínez i Martínez. Així mateix, els Premis Maestrat Viu també reconeixen el treball investigador individual i col·lectiu. Però, en aquest cas, tot i que les bases es van donar a conèixer al principi de l'any, l'esclat de la pandèmia ha afectat de ple la presentació de candidatures.

Any d'homenatges

L'insigne escriptor en llengua catalana, Enric Valor i Vives, fou

objecte d'un significat homenatge el passat dissabte 18 de gener amb motiu dels vint anys del seu traspàs. Una ofrena floral al cementiri de València fou el tret d'eixida de la jornada, de la qual destacà l'acte acadèmic, celebrat a l'Aula Magna de la Universitat de València.

L'acte estava organitzat per la Càtedra Enric Valor de la Universitat d'Alacant, l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i la Universitat de València i va comptar amb una nodrida representació del món de la cultura del País Valencià, molt especialment de les comarques del sud, on la figura d'Enric Valor és encara molt present.

D'altra banda, Carmelina Sanchez-Cutillas ha estat triada l'Espectora de l'any per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. El 23 de gener, a la seua localitat natal, Altea, s'inauguraren els actes d'aquest cicle d'homenatges. Tot i que l'esclat de la pandèmia n'ha alterat la programació, hi ha previstes moltes activitats. Cal no oblidar que el llegat de Carmelina Sanchez-Cutillas ha sigut referent per a molts centres d'estudis.

A l'altre extrem del País, la localitat de Vilafranca dels Ports acollí un sentit homenatge a Carles Pons, destacat actor, dramaturg i doblador de la localitat, que ens va deixar el 1999. Vint anys després de la seua mort, el Centre d'Estudis dels Ports i l'Ajuntament vilafranquí van voler retre homenatge a un dels principals noms de les arts escèniques del País Valencià, que sempre estigué molt vinculat al seu poble i comarca. L'acte se celebrà el dissabte 22 de febrer i va consistir en una interpretació de diverses peces extretes d'una de les seues obres, *Parelles de fet, de fet parelles*. ♦

Intèrprets de l'homenatge a Carles Pons.

REC: veinticinco años estudiando la comarca

Federico Verdet Gómez

Presidente del Instituto de Estudios Comarcales de la Hoya de Buñol-Chiva.

En febrero del año 1994, en un acto realizado en la Torre de Alborache, tuvo lugar la asamblea fundacional del Instituto de Estudios Comarcales de la Hoya de Buñol-Chiva. Así, culminaban los esfuerzos emprendidos para crear un foro de opinión y de trabajo. El Instituto se proponía hacer comarca, al mismo tiempo que trataba de convertirse en un revulsivo y en un medio de difusión cultural, canalizando las inquietudes intelectuales y culturales de todos los interesados en potenciar nuestro patrimonio natural, artístico e histórico.

Para poder llevar a cabo sus objetivos, el Instituto se planteó diferentes y simultáneas líneas de actuación, entre ellas, la *Revista de Estudios Comarcales*. El 1996 se publicaba el primer número. En años sucesivos, se fueron editando nuevas revistas, de forma que, en la actualidad, la colección cuenta con trece números y el siguiente ya está en fase muy avanzada de preparación.

Desde la revista número uno, se adoptó una estructura que hemos procurado mantener. A través de los artículos se pretende dar a conocer tanto estudios científicos como opiniones bien fundamentadas sobre el tema. La revista incluye aquellos trabajos presentados a los premios de investigación, tanto de estudiantes de bachillerato como universitarios u otro tipo de estudiosos. Así, la mayor parte de los artículos derivan de investigaciones realizadas por especialistas en los más variados campos científicos. Por último, la revista también comprende una sección titulada opiniones y ponencias. En ocasiones, las páginas de la revista se han destinado a la publicación de las actas de los sucesivos congresos.

Los artículos publicados en nuestras revistas abarcan una temática de evidente diversidad. Entre los temas

tratados consideramos los correspondientes a patrimonio artístico; la geografía, territorio y medio ambiente; la geología y botánica; la lingüística y toponimia; y, por último, historia. A todo ello, habría que añadir una sección varia, con temas muy dispares. Podemos comprobarlo si hacemos un repaso a los últimos números.

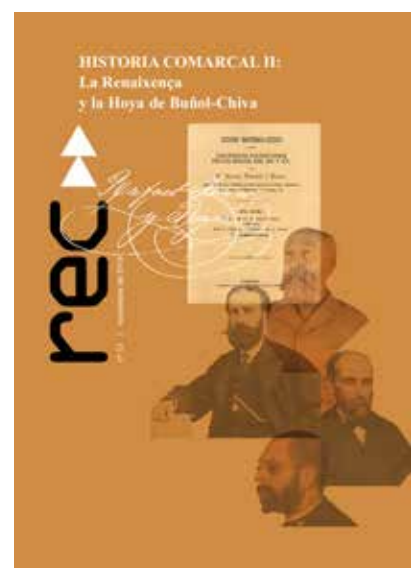
Así, la revista décimo segunda (2018) consta de dos grandes apartados. Uno de ellos recoge algunas de las conferencias del año 2016, referentes a diversos períodos históricos: “La Prehistoria en la Hoya: de cazadores a herreros”, “La Hoya de Buñol morisca” y “El internacionalismo en la Hoya de Buñol-Chiva”, entre otros. El segundo apartado engloba artículos como “Algunos árboles sobresalientes de la Umbría del Fresnal”, “Los distintos puentes de Cortes de Pallás” o “Siete Aguas: el nacimiento de una villa valenciana de frontera en el siglo XIII”.

Por su parte, la revista décimo tercera y última (2019) se estructura en tres núcleos temáticos. El primero comprende un conjunto de estudios sobre un tema monográfico que, esta vez, atiende a la relación de nuestra comarca con ciertos representantes del movimiento literario de la *Renaixença* valenciana. El segundo

núcleo incluye algunas de las conferencias que formaron parte del ciclo sobre historia comarcal realizado en la Biblioteca Municipal de Buñol y que, por distintas razones, no pudieron insertarse en la revista anterior. El tercer núcleo temático lo constituye la miscelánea.

Sobre la *Renaixença*, disponemos de varios originales salidos de la pluma de algunos de los especialistas más reputados sobre el tema, como Jaime Millás, autor de varios libros sobre Manuel Millás i Casanoves y Rafael Ferrer i Bigné, Enric Estrela, el mayor especialista en Constantí Llomart o Rafael Roca, especialista en la obra de Teodor Llorente. El autor de estas líneas lo es también de un artículo sobre Ramón Codoñer Pons, un escritor de la *Renaixença*, que ejerció de maestro nacional en Cheste.

Confiamos en que todos los interesados en el pasado, el presente y el futuro de la Hoya de Buñol-Chiva hallarán motivos de reflexión y de debate en los múltiples temas que han llenado las páginas de nuestra revista. Por lo demás, consideramos muy interesante que estudiosos de otras comarcas del País Valenciano —o áreas geográficas más extensas— puedan acceder a nuestros estudios, que siempre pueden servir de orientación, de elemento de comparación o complemento, facilitando la comprensión otras investigaciones interrelacionadas. ♦

Recull de publicacions dels centres d'estudis

En aquest espai donem notícia de les publicacions que han vist la llum entre el final del 2019 i el maig del 2020.

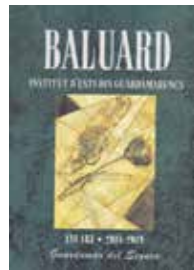
Si voleu que al següent número hi apareguen les vostres publicacions, podeu enviar-nos-en la coberta i la informació al correu bastida@fedinespv.org.

Aguait's. Núm. 40 (2019)
Institut d'Estudis de la Marina Alta (IECMA)
Aguait's és una revista d'investigació i assaig fundada el 1988 al amb l'objectiu de donar a conèixer diversos aspectes de la realitat i del passat de la comarca.

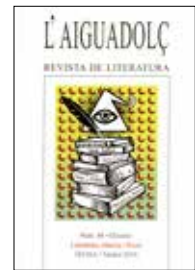
Alcoi, pas a pas per la ciutat. Rutes per a descobrir el nostre patrimoni cultural
Josep Maria Segura Martí (coord.)
Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA)
Recull de setze fascicles apareguts al periòdic *El Nostre Ciutat*, des del desembre de 2019.

Baluard. Anuari de l'Institut d'Estudis Guardamarencs (2018-2019)
Institut d'Estudis Guardamarencs (IEG)
Recull d'articles de recerca i de divulgació sobre el poble i la comarca del Baix Segura.

Herbari Medicinal. Guia de les plantes remeieres valencianes més comunes
Antoni Orengo Contreras
Institut d'Estudis de la Marina Alta (IECMA) / Ed. Tivoli
Reivindicació de la fitoteràpia per reconciliar-se amb la natura.

L'Aiguadolç. Revista de literatura. Núm. 48: Literatura, ciència i ficció (2019)
Institut d'Estudis de la Marina Alta (IECMA)
L'Aiguadolç és una revista de literatura fundada l'any 1985 com un projecte de publicació periòdica al servei de la crítica i l'expressió literàries en llengua catalana, sobretot al País Valencià.

La arqueologia de la meseta de Requena-Utiel en el Museo Municipal de Requena
Asunción Martínez Valle
Ajuntament de Requena / Centro de Estudios Requenenses (CER)

La Belluerna. Núm. 5
Associació Cultural Amics de Teulada.
Recull d'articles de temàtica variada. Es pot descarregar a http://www.iecma.net/wp-content/uploads/2020/04/Belluerna_5-definitiu.pdf.

La cultura de la Contrarreforma en Requena
Victor Manuel Galán Tendero
Ajuntament de Requena / Centro de Estudios Requenenses (CER)

La Rella. Núm. 32 (2019)
Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó
La Rella és l'Anuari de l'IECBV creada l'any 1983. Es tracta d'una revista de recerca i divulgació comarcal amb un contingut multidisciplinari.

Un romancero familiar de transmisión oral en las aldeas de Hortunas y la Portería
Fermín Pardo Pardo
Ajuntament de Requena / Centro de Estudios Requenenses (CER)
Recopilació de romanços transmesos de forma oral entre els membres d'una mateixa família, que, en aquest cas, és la de l'autor. El llibre inclou dos CD amb els romanços musicats.

25 anys de feminisme a la Marina Alta
Institut d'Estudis de la Marina Alta (IECMA)
Publicació coeditada per l'IECMA amb motiu dels vint-i-cinc anys de la constitució de la Xarxa de Dones de la Marina.

Realitat i oportunitats: la col·laboració entre la Universitat de València i els IDECO valencians

Jorge Hermosilla / Àngela Montesinos

Vicerector de Projecció Territorial i Societat. UV / Tècnica del Vicerectorat de Projecció Territorial i Societat. UV.

Fotografia de grup dels participants en les Jornades del 2017.

La Universitat de València (UV) actua empesa per uns objectius essencials envers la societat valenciana, com són la formació, la transferència del coneixement, la investigació i l'extensió cultural, tots ells pilars bàsics d'una universitat pública, que ha de retornar a la comunitat els assoliments que li pertanyen.

En el context universitari, el Vicerectorat de Projecció Territorial i Societat (anteriorment denominat de Participació i Projecció Territorial) ocupa un lloc estratègic en la relació territorial de l'àrea d'influència d'aquesta institució acadèmica pública, tot ressaltant els valors de coneixement i investigació en l'entorn local i comarcal. Un Vicerectorat que, per a fomentar la seua implantació territorial, entre altres accions, estableix relacions de cooperació amb els instituts d'estudis comarcals (IDECO) i amb la Federació d'Instituts d'Estudis del País Valencià (FedinesPV).

Aquestes sinergies naixen de la necessitat d'actuació de la Universitat en l'entorn local, en tots els camps del saber, donada la vocació multidisciplinària i la missió de transmetre i posar-se al servei d'aquesta realitat comarcal. És necessari saber les necessitats i interessos de l'escala local, com també ser sabedors de les investigacions que s'hi realitzen pels investigadors i investigadores locals.

Així, l'interés per conjuminar esforços i accions al voltant del territori valencià es va manifestar en la signatura, l'any 2011, del primer conveni de col·laboració institucional entre la UV —a través del Vicerectorat de Projecció Territorial i Societat (PTiS)— i la FedinesPV, per a impulsar la convivència, l'intercanvi d'experiències i el desenvolupament d'accions futures compartides. Entre les diferents àrees d'acció, destaquen dues línies de treball que sobreixen i que condicionen a la resta d'activitats.

Identificació i visualització

La primera línia de treball va consistir en la identificació d'aquests centres d'investigació, el contacte amb aquests i la seua visibilització en la comunitat universitària. De fet, el web del mateix Vicerectorat recull un apartat dedicat a aquests instituts, on n'hi ha la identificació i la localització geogràfica, així com informació de com es pot contactar amb ells. Aquesta informació s'actualitza periòdicament a través de les accions de la Unitat de Suport.

Aquesta acció d'«identificació i visualització» dels IDECO valencians en el web del Vicerectorat PTiS permet estrényer les relacions entre la comunitat universitària i els socis dels instituts comarcals i municipals, de manera que es facilita l'escenari ideal de diàleg per a establir accions acadèmiques presents i futures, formatives i investigadores.

Accions públiques i posades en valor del territori valencià

La segona missió o línia de treball ha sigut i és l'organització conjunta de trobades públiques entre la mateixa UV i la FedinesPV. Una missió que ha pres forma en jornades obertes al públic, a la societat, amb formats diferents (conferències, congressos...), acompanyats de les seues respectives publicacions.

Fins al dia de hui s'han realitzat cinc trobades i tres congressos, que han tingut com a principi fonamental la unió entre la visió acadèmica i la territorial. I el resultat ha sigut plenament satisfactori. Temes abordats des de diverses disciplines i punts de vista; problemes plantejats des de

la visió universitària i l'aportada pels territoris; reflexions derivades de sinèrgies, forjades en espais associatius, còmplices. Les publicacions derivades de les huit trobades constitueixen excel·lents testimoniatges d'aquesta col·laboració.

Així, el novembre de 2011 es va organitzar la «Primera Trobada Universitat de València-Instituts d'Estudis Comarcals» plantejada com un espai d'intercanvi d'experiències, convivència i motivació col·lectiva entre els uns i els altres. La trobada va comptar amb un centenar d'assistents i va permetre conèixer i identificar la realitat dels IDECO, les seues experiències i les relacions amb l'acadèmia.

La segona trobada, l'hivern del 2012, en la Facultat de Geografia i Història, consistí en dues jornades per promoure la participació i la interacció entre la Universitat de València i els IDECO. Es van consensuar línies de treball conjunts en temes culturals, mediambientals i socioeconòmics. La territorialitat va adquirir el protagonisme degut.

El 2013 es va organitzar el primer congrés al voltant del «Turisme cultural, desenvolupament territorial i sostenibilitat». Era una aposta pel desenvolupament de territoris municipals i comarcals mitjançant la posada en valor de la riquesa patrimonial, tant cultural com natural de la Comunitat Valenciana. El turisme es plantejava com una activitat econòmica capaç d'oferir suport a l'economia local.

El medi ambient i desenvolupament territorial van ocupar l'eix central del segon congrés, l'any 2014, celebrat en la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació. L'objectiu comú va ser la promoció de les iniciatives d'intercanvis d'experiències en matèria de cerca, recuperació i salvaguarda del medi ambient, així com la dinamització del desenvolupament territorial en l'escala valenciana. Més d'una trentena d'investigadores i investigadors acadèmics, tècnics municipals, associacions, estudiants, especialistes locals, etc. van participar-hi.

La resposta de la col·laboració acadèmica-territorial davant un esdeveniment polític i social com

les eleccions autonòmiques i municipals del maig de 2015 va ser l'organització d'una jornada per a analitzar els resultats electorals en clau territorial, a escala local valenciana. Així, s'hi van analitzar els comportaments electorals i quines implicacions van tindre o podrien haver tingut sobre l'organització territorial valenciana.

A conseqüència del compromís amb la societat valenciana, la següent trobada, organitzada la tardor de 2016, va tindre com a temàtica la memòria històrica i democràtica. Va facilitar una reflexió assossegada entorn d'un patrimoni cultural, material i immaterial amb la necessitat de ser identificat, reconegut i valorat.

De la trobada de 2016 es va deduir l'oportunitat d'abordar el patrimoni immaterial valencià. Una dimensió poc habitual del patrimoni i que en el territori valencià adquireix un especial significat per les nombroses tradicions assentades en ell. Així, durant 2017 es va organitzar el tercer congrés entorn patrimoni immaterial, «tradicions o expressions vives heretades dels nostres avantpassats i transmeses als nostres descendents, com a tradicions orals, arts de l'espectacle, usos socials, rituals, actes festius...» com assenyala en la seua definició la UNESCO.¹

Per últim, l'organització del territori valencià va ser la temàtica triada per a la huitena trobada. Se n'hi van atendre les diverses dimensions: la política, l'acadèmica, la territorial. I també s'hi abordà l'evolució històrica i altres aspecte relacionats com són les

economies locals, la desocupació, la despoblació del món rural i el repte demogràfic, els nivells supramunicipals o la problemàtica mediambiental.

A manera d'epíleg: el futur?

Per a l'any 2020 està previst una nova trobada. Una nova oportunitat per a la col·laboració, la participació, la complicitat institucionals. El tema triat, els 17 Objectius del Desenvolupament Sostenible (ODS) definits per Nacions Unides, i la seua dimensió territorial. Programada per a maig del 2020, ha estat truncada per la pandèmia generada per la Covid-19.

Mentre redactem aquestes línies, en ple confinament domiciliari, sota un estat d'alarma sense precedents i en un escenari condicionat per l'enorme incertesa, continuem fent les tasques d'organització de la pròxima jornada i la seua conseqüent publicació.

Som conscients que ens trobem en una etapa de canvis. Canvis de paradigma, canvis de prioritats, canvis de plantejaments, canvis en les formes a fer les coses, canvis d'objectius. Ens trobem davant un escenari imprevisible que requerirà esforços d'adaptació als nous temps, i, no obstant això, requerirà la mateixa actitud enfront l'oportunitat (i la necessitat) de continuar treballant amb i per al territori valencià. La Universitat de València serà allí. ♦

1. UNESCO. ¿Qué es el patrimonio cultural inmaterial?. <<https://ich.unesco.org/es/que-es-el-patrimonio-inmaterial-00003>> [Consulta: 30 de març de 2020].

Taula rodona sobre el patrimoni immaterial, durant les Jornades del 2017.

El Museu de la Valltorta, un passeig per l'art de la prehistòria

Pilar Vidal Monferrer

Directora del Parc Cultural Valltorta – Gassulla.

El Museu de la Valltorta és l'únic museu d'art rupestre que hi ha al País Valencià. La seua singularitat radica en el fet de ser un museu a l'aire lliure, on les obres més importants estan fora de l'edifici, al llarg del barranc de la Valltorta. Tot i això, no podem obviar el valor de l'exposició permanent que fa un recorregut per les principals manifestacions d'art rupestre de l'arc mediterrani.

El Museu de la Valltorta és de titularitat pública i depèn de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. L'edifici està ubicat a la comarca del Maestrat, dins del terme municipal de Tírig, a 500 metres del barranc de la Valltorta, on es troben els abrics. El Museu es va inaugurar el desembre de 1994 amb la finalitat de vigilar, conservar i difondre l'art rupestre levantí. A més, en el magatzem es custodien els materials arqueològics de les diverses excavacions dutes a terme en la demarcació de Castelló, que estan a disposició dels investigadors. I, per últim, també compta amb un ampli arxiu fotogràfic de diapositives i una biblioteca especialitzada en la prehistòria i l'art rupestre.

Els tres últims anys hem celebrat diverses commemoracions importants: el 2017 es va complir el centenari del descobriment de les pintures de la Cova de Cavalls i de Morella la Vella; l'any 2018 es van complir vint anys de la declaració de l'art rupestre com a Patrimoni de la Humanitat; i, enguany, celebrem el 25è aniversari del Museu de la Valltorta.

Funcionament del museu

La visita als abrics d'art rupestre és guiada, ja que estan tancats i protegits, mentre que la visita a les sales del Museu és lliure. Per veure l'exposició permanent s'hi programen visites guiades per a grups i durant

L'edifici del Museu. Fotografia de l'Arxiu del Museu de la Valltorta.

períodes de molta aflluència, però no és necessària la reserva prèvia i l'entrada és gratuïta. Com tots els museus, aquest és un lloc d'educació informal per als centres educatius, on l'estudiant pot consolidar o ampliar els seus coneixements en relació als continguts curriculars tant de Primària com Secundària o, en general, de la història de l'art.

La visita als abrics d'art rupestre

El Museu està obert de dimarts a diumenge i cada dia es poden visitar tres abrics diferents d'art rupestre, tots ells localitzats al barranc de la Valltorta: el mas d'En Josep, on hi ha dues escenes de caça; la cova de Cavalls, on està la famosa escena de l'emboscada a un grup de cervols per un grup de caçadors; i la cova de Civil, on trobem l'escena d'un ritual de dansa guerrera.

En el barranc hi ha molts més abrics, però no són tots visitables,

bé perquè no estan protegits o perquè el camí no està accessible. Cal afegir que des del Museu també es gestionen els abrics d'art rupestre del barranc de la Gassulla, al terme d'Ares del Maestrat: la cova Remígia i el Cingle de la Mola Remígia.

L'exposició permanent del museu

L'exposició permanent té un caràcter cronològic: comença per les manifestacions més antigues de l'art prehistòric i arriba a la cultura ibera. Cada sala s'emmarca en una etapa de la Prehistòria. Les manifestacions artístiques estan complementades amb eines arqueològiques originals, un mapa dels jaciments prehistòrics trobat en el territori valencià corresponents a cada etapa i diversos panells explicatius. Pel que fa a la tècnica dels artistes, s'hi recrea mitjançant audiovisuals la tècnica del gravat i la de tinta plana. Hi trobem, també, repliques de ferramentes com un propulsor, un arc i d'altres més modernes com el molí, l'astral i la falç.

La penúltima sala (V) està dedicada a la declaració de l'art rupestre de l'arc mediterrani com a patrimoni mundial per la UNESCO, i l'última sala (VI) als pioners, als primers arqueòlegs que van prospectar aquest barranc, entre els quals destaca la figura del castellonenc, Juan Bautista Porcar, pintor i arqueòleg que va realitzar tots els calcs del barranc de la Gassulla.

Pla de posada en valor de l'art rupestre

Aquest any passat es va engegar un pla experimental de posada en valor l'art rupestre de les comarques de Castelló que normalment no es visitaven per manca de personal. El pla coordinat per l'àrea de cultura de la Direcció Territorial de Castelló de la Conselleria de Cultura i el Museu de la Valltorta ha consistit en el disseny d'un calendari de visites mensuals a altres abrics d'art rupestre en quatre comarques: els Ports, el Maestrat Històric, la Tinença de Benifassà i la Plana Alta. D'aquesta manera es van obrir al públic dotze abrics. ♦

Més informació:

www.museudelavalltorta.gva.es

Viquiprojecte l'Eliana: Història Local a Viquipèdia

Bàrbara Gascó Comeche

Bibliotecària a la Biblioteca Pública de l'Eliana (el Camp de Túria)

La viquimarató del 2019 va ser un èxit de participació.

Ara fa quatre anys, el 2016, la Biblioteca Pública Municipal de l'Eliana posà en marxa el Viquiprojecte l'Eliana. El projecte nasqué per dos motius:

- Les biblioteques municipals són un referent en matèria de contingut local i una de les seues funcions és facilitar l'accés a la informació, actualitzar els continguts del seu fons local i difondre'l. Així, la secció local és la fortalesa més gran de la biblioteca i s'hi recopilen els testimonis de la localitat, la seua memòria, els fets i esdeveniments més rellevants, tot oferint una fotografia del que va ser, és i serà.
- Des de fa temps la Viquipèdia és l'obra de referència més consultada de contingut lliure i popular a Internet, per això les biblioteques hem de col·laborar-hi per millorar la informació disponible. Hem de recalcar que els viquipedistes no generen coneixement nou, sinó que sintetitzen coneixements ja existents. El tàndem biblioteca / Viquipèdia ha d'assegurar, doncs, que la informació obtinguda es referencie correctament.

Per a dur a terme aquest projecte, la Biblioteca Pública de l'Eliana compta amb la col·laboració de l'organització de voluntaris viquipedistes Amical Wikimedia i de les associacions del municipi, sobretot la del Centre d'Estudis Locals de l'Eliana (CEL). Fins el dia de hui, hem realitzat quatre viquimaratons i dos concursos de fotografia.

La viquimarató és el marc on els participants es reuneixen per actualitzar, ampliar i crear articles en Viquipèdia, en el nostre cas, relacionats amb el patrimoni cultural de l'Eliana. La Biblioteca proporciona bibliografia de qualitat i accés a Internet. Per a participar-hi no cal tenir coneixements d'edició perquè comptem amb els voluntaris.

La primera viquimarató va ser el 2016, amb un resultat molt satisfactori, per ser la primera vegada que molts hi editaven. La segona fou el 2017, amb projectes nous, com ara incloure imatges a Wikimedia Commons, cites a Viquidites i llibres a Wiquilibres, i el primer concurs de fotografia. La del 2018 es va dedicar a biografies de dones, ja que, segons dades

de la fundació Wikimedia, quatre de cada cinc biografies són d'homes. D'aquesta viquimarató, podem destacar l'article que es va editar de la primera regidora de l'Ajuntament Dolores Marimón Navarro, qui ocupà el càrrec entre 1938 i 1939 com a representant de la CNT.

La quarta, se celebrà el setembre de 2019. Comptà amb la aflluència més gran de participants, i el nombre més gran d'articles editats i pujada d'imatges a Wikimedia Commons. A més de diversos projectes fotogràfics com el Wiki Loves Folk l'Eliana, on van pujar un total de 68 imatges de les Festes Majors, amb premi per a la millor fotografia, i el de Patrimoni de Ceràmica Valenciana, amb 27 fotografies de taulells ceràmics.¹

D'altra banda, el projecte ha rebut el suport de l'Ajuntament i, en paraules del regidor de Cultura Festiva i Patrimoni, Quique Martínez Escrivà: «És un projecte que fomenta el cooperativisme ciutadà que dona visibilitat a la història, el patrimoni i els aspectes socioculturals del municipi, compartint coneixements i participant lliurement».

L'increment del 35 % en assistents i publicacions ens encoratja a continuar, però som conscients de tot el que queda per fer, tant en difusió, com en nous projectes. Alguns dels projectes que tenim pendents per al 2020 són:

- Aconseguir que tots els monuments del municipi tinguin les seues imatges al repositori multimèdia, per mitjà d'un «Wiki Takes l'Eliana» on farem fotos pel poble i les pujarem a Wikimedia Commons.
- Amb motiu de l'Estat d'Alarma degut a la Covid-19, anirem pujant-hi imatges i vídeos que reflecteixen aquesta insòlita situació.

Des d'ací vos animem, especialment les biblioteques i els centres d'estudis locals i comarcals, a que realitzeu aquest tipus d'iniciatives que redunden en la conservació i difusió del nostre patrimoni. ♦

1. Volem fer una menció especial a Montse, Lluís, Paco, Quico, Amparo i Pedro que han participat en les quatre ocasions i sense ells no ho hauríem aconseguit.

Una torre medieval en les muntanyes del Maestrat

Vicent Royo Pérez

Centre d'Estudis del Maestrat / Universitat Autònoma de Barcelona

Arriba el mes d'abril i, com cada any, les veïnes i els veïns de Xert haurien de preparar-se per viure una de les fites ineludibles del calendari local. El cap de setmana més pròxim al 25 d'abril, se celebra la festivitat de Sant Marc, patró de la localitat, un moment en què xertolines i xertolins acudeixen a l'ermita que presideix les muntanyes de la Barcella. La peregrinació comença a l'Església Vella i, pel camí, es poden contemplar els escarpats contorns de les serres d'aquesta contrada del Maestrat. Una vegada allí, grans i menuts assisteixen a la missa oficiada en el temple, recullen la fogassa, s'enfilen al capdamunt de l'espadanya i fan sonar una campana que trenca l'harmonia del silenci habitual.

Aquesta tradició, ben coneguda per tothom, es repeteix any rere any. Allò que molts ignoren és que aquest conjunt arquitectònic amaga un bon grapat de secrets, que remetem a un temps antic. La història del lloc comença, si més no, el 1192. L'octubre del dit any, Alfons el Cast, rei d'Aragó i comte de Barcelona, dona a Fortún Cabeza, mestre de l'orde de Sant Joan de l'Hospital en la Corona d'Aragó, *locum illum qui nuncupatur Barcella* amb l'encàrrec de conquerir-lo i poblar-lo amb cristians. En ple procés d'expansió de Catalunya i Aragó cap al sud, el monarca vol implicar els hospitalers en la conquesta d'al-Àndalus i, per a fer-ho, els atorga el dret d'ocupar aquest indret muntanyenc, *qua sarraceni inhabitant*.

Fa anys que els cristians, des de Tortosa i Amposta, ataquen

els castells musulmans de l'altra banda del Sénia. Per això, els andalusins fugen de les alqueries situades en el pla i es refugien en les places enclavades en les muntanyes. Aquest és el cas de la Barcella, on un reduït grup de llauradors s'arrecera al voltant d'una torre i un aljub. Allà tenen de tot: aigua, bones defenses naturals i arquitectòniques, pastures per al ramat, terres de secà per al cereal i una font als peus del turó, que els permet bastir una petita horta. A més, la Barcella esdevé un punt clau per controlar el territori: es troba just en la cruïlla de les planes del Maestrat i les serres dels Ports. Vet ací el motiu que desperta l'interès del rei i els hospitalers.

Potser mai no descobrirem si els frares ocupen la Barcella després de 1192. Sí sabem que conquisten l'indret el 1233 i escometen llavors la tasca que els havia encomanat anys enrere el rei. Transformen l'antiga alqueria andalusina en una comunitat rural cristiana i converteixen les velles construccions sarraines en lluents edificis feudals: es consagra un modest temple en honor a Sant Pere i la torre esdevé la seu del poder senyorial. Al seu voltant, naix un poble on s'instal·len una quinzena de famílies, repartides entre aquest assentament i alguns masos dispersos pel terme de la nova comunitat rural. Perquè, en efecte, la Barcella es funda com a una entitat autònoma de poblament, amb límits propis. Ja en el segle XIV, gràcies a la riquesa aportada per la llana es refà la torre que havia servit d'aglutinador inicial i se li confereix la robusta presència que té encara avui dia.

Tanmateix, aquest esplendor passa i el lloc es despobra a la fi de la centúria per les fams i la

pesta. Llavors, perd l'autonomia i esdevé una masada de Xert. En el segle XVIII, la bonança torna, les muntanyes s'omplien de nou i es reformen els edificis medievals. Es refà l'ermita –acompanyada de l'hostatgeria annexa– i se n'amplia el patronatge, ara consagrat a Sant Pere i Sant Marc. La torre, ja sense funció militar, esdevé el campanar de l'església. Això sí, la seua sòlida traça medieval es manté incòlume. Fins a mitjan segle XX, és una magnífica espectadora que contempla silenciosa el lent tràfec

dels masovers, les atropellades fugides nocturnes dels maquis i l'alegre aldarull dels xiquets que van a l'escola habilitada en l'hostatgeria. Però el soroll a poc a poc s'esvaeix. Després, el silenci absolut, al bell mig de les Moles mil·lenàries.

Curiositats de la vida, un servidor escriu aquestes línies després de la cancel·lació de la festa de Sant Marc per la pandèmia que ens assota. És impossible no fer la vista enrere. Del segle XIV ençà, arriben èpoques de tristor i alegria,

però la Barcella mai no recupera l'esplendorós passat medieval. Ans al contrari, el despoblament dibuixa un paisatge idíl·lic, amb aquell esperit romàntic propi dels llocs místics. Mirant cap al futur, només s'evoca un desig: que xertolines i xertolins puguin tornar a xafar aquell bell paratge i puguin contemplar des d'aquella imponent torre els segles d'història i secrets que guarden les muntanyes del Maestrat. Això voldrà dir que aquest malson ha quedat enrere. ♦

Aljub, torre, hostatgeria i, al fons, ermita de Sant Pere i Sant Marc de la Barcella (Xert, el Maestrat). Fotografia de Kevin Beltrán Sales.

Dates i fets

Zequi Castellano i Moreno

Bastida

Resumir en poques paraules el quadrimestre que va des d'abril fins juliol, en relació amb les dates i fets més significatius que s'han produït al llarg de la història del nostre País Valencià, no és feina que resulte fàcil; més encara, quan l'inici del quadrimestre arranca amb un mes amb gran efervescència històrica i política i que conté el 25 d'Abril com a referent.

Però durant aquest mes d'abril, al llarg del decurs històric, han tingut lloc moltes altres efemèrides, dates i fets que convé recordar. Des de la fundació de la Universitat de València - Estudi General, passant pel traspàs de Sant Vicent Ferrer a la ciutat bretona de Gwened, l'expulsió dels moriscos l'any 1609, el nomenament de Joan Baptista Comes com a a mestre de capella de la Seu valentina o l'expulsió dels jesuïtes el primer dia d'abril de 1767.

Aquest primer mes del quadrimestre també correspon al de l'inici de la construcció de les torres de Serrans a càrrec del mestre d'obra Pere Balaguer o al mes en què va ser triat papa el valencià Alfons de Borja, qui va prendre el nom de Calixte III.

En relació a persones de reconegut prestigi, escriptores i creadores plàstiques, recordem el naixement durant el mes d'abril de Juan Gil-Albert, de l'escriptora alcoiana Isabel-Clara Simó o el traspàs de José Benlliure i de Mercè Rodoreda i Clara Campoamor, entre d'altres.

Durant el mes de maig, cal tenir en compte l'efemèride del Decret d'expulsió dels jueus, ordenat pels Reis Catòlics o la retirada dels escenaris del cantant de Xàtiva, Raimon. En aquest mes, aquest país nostre ha viscut el traspàs de Joan Lluís Vives, el naixement del músic Vicent Martí i Soler, la mort del botànic Cavanilles, la inauguració de l'Exposició Regional de 1909, el decés de Gabriel Miró, la declaració de monument històric del castell de Cullera o el nomenament de Maria

Josep Escrivà com a poetessa de la ciutat de Barcelona.

Cal recordar igualment la celebració de la primera Fira del Llibre a l'edifici de la Llotja de València, el lliurament del Premi de les Lletres Valencianes a l'escriptor i pensador Joan Fuster i la declaració de patrimoni immaterial de la humanitat del Misteri d'Elx, entre altres fets significatius d'aquest mes primaveral.

Pel que fa al mes de juny, convé recordar la inauguració de la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a Castelló de la Plana, la celebració de les primeres jornades de patrimoni arquitectònic i urbanístic de l'Horta Sud i la fundació de la societat Acció Cultural del País Valencià.

Pel que fa a naixements, resten subratllades en aquesta trentena el de l'escriptor i sociòleg Antoni Molla, el de l'escriptor José Martínez Ruiz «Azorín» i el del cineasta Luis García Berlanga. Fan el seu decés durant el mes de juny el professor Josep Lluís Bausset, l'escriptor i professor universitari Josep Vicente Marqués, el professor i pedagog Gonzalo Anaya, l'escriptor i assagista Joan Fuster, el pare Lluís Fullana i el compositor i intèrpret de piano José Iturbi, entre d'altres.

Finalment, destaquem del mes de juliol l'inici del certamen de bandes de música, la inauguració del MUVIM, el dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua dels valencians, la constitució de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. En el camp dels naixements, destaquem el del compositor i pianista Carles Santos, l'advocat Pere Maria Orts, Ciril Amorós, el botànic Joan Pellicer i el polític Francesc de Paula Burguera. Entre els decessos més significatius, trobem el del rei Jaume I, el del poeta i escriptor Teodoro Llorente, dels compositors Joaquim Rodrigo i Amand Blanquer Ponsoda, de la periodista Conxa García Campoy, del lexicògraf Francesc Ferrer Pastor i de Max Aub, entre d'altres. ◆

La batalla d'Almansa.

Calixte III.

Exposició regional del 1909.

L'expulsió dels moriscos.

Isabel Clara-Simó.

Claustre de la Universitat de València.

Entitats membres de la Federació d'Instituts d'Estudis del PV

Agrupació Borriana de Cultura (ABC)

Borriana
La Plana Baixa
info@borriana.com

Asociación Cultural Las Alcublas (ACLA)

Calle Virgen del Pilar, 29
46172 Las Alcublas
La Serranía
lasalcublas@gmail.com

Asociación Cultural Serratilla

Calle Camino, 1
46300 Utiel
La Plana de Utiel-Requena
asoserratilla@gmail.com

Asociació Cultural «Amics de Teulada»

Teulada
La Marina Alta
correu@amicsdeteulada.net

Asociació Cultural «Campaners de la Catedral de València»

València
L'Horta
campaners@hotmail.com

Asociació Cultural «Centelles i Riusech» (ACCR)

Oliva
La Safor

Asociació Cultural del Tractat d'Almísrà

Plaça del País Valencià, 6
03469 El Camp de Mirra
L'Alt Vinalopó

Asociació d'Amics del Patrimoni Històric i Cultural «Xinosa»

Monòver
El Vinalopó Mitjà
assoc.xinosa@gmail.com

Asociació d'Estudis de la Marina Baixa (AEMABA)

Apartat de correus núm. 18
03570 La Vila Joiosa
La Marina Baixa
aemaba@gmail.com

Associació d'Amics de la Costera

La Costera
amicscostera@hotmail.com

Centre Alcoià d'Estudis Històrics i Arqueològics (CAEHA)

Carrer Ambaixador Irlés, 2, 3r
03801 Alcoi
L'Alcoià
caeha@caeha.es

Centre d'Estudis i Investigacions Comarcals Alfons el Vell

La Safor
ceicalfonselfell@gandia.org

Centre d'Estudis de l'Horta Nord (CEHN)

Carrer Major, 37
46130 Massamagrell
L'Horta Nord
cehortanord@yahoo.es

Centre d'Estudis del Camp de Morvedre (CECM)

Carrer Cavallers, 12 (Fundació Bancaixa)
46500 Sagunt
El Camp de Morvedre
secretaria@cecmorvedre.com

Centre d'Estudis del Maestrat (CEM)

Carrer Major, 3
12580 Benicarló
El Baix Maestrat
cemaestrat@hotmail.com

Centre d'Estudis dels Ports (CEP)

Torre de Beneito
12300 Morella
Els Ports
centrestudisdelsports@gmail.com

Centre d'Estudis Locals del Vinalopó

Plaça Paco López Pina, 4
(Biblioteca Municipal)
03610 Petrer
El Vinalopó Mitjà
info@celvinalopo.com

Centro de Estudios La Serranía (CELS)

Calle Montestruch, 3-2
46170 El Villar
La Serranía
celaserrania@gmail.com

Centro de Estudios Requenenses (CER)

La Plana de Utiel-Requena

Col·lectiu Vall de Vernissa (CVV)

La Safor
info@vernissaviu.org

Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria

Plaça del Mercat, 5
46117 Bétera
El Camp de Túria
idecocampdeturia@gmail.com

Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud

C/ Pare Guillem, 2 (Castell d'Alaquàs)
46970 Alaquàs
L'Horta Sud
ideco@idecohortasud.org

Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (IECMA)

La Marina Alta
secretaria@iecma.net

Institut d'Estudis Comarcals del Baix Vinalopó (IECBV)

El Baix Vinalopó
iecbaixvinalopo@gmail.com

Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (IEVA)

Avinguda de Sant Francesc, 8, 3r, 5a
46870 Ontinyent
La Vall d'Albaida
ieva@ieva.info

Institut d'Estudis de les Valls de Mariola (IEVM)

Carrer F. Bta. Pastor, 16
03560 Beneixama
L'Alt Vinalopó

Institut d'Estudis Guardamarencs (IEG)

Carrer Sant Pere, 9, 2n
03140 Guardamar
El Baix Segura
institut.estudis.guardamarencs@gmail.com

Institut d'Estudis Territorials «El Caroig» (IETEC)

Museu Arqueològic, Plaça de la Comunitat Valenciana S/N
46810 Énguera
La Canal de Navarrés
ietecelcaroig@gmail.com

Instituto Cultural y de Estudios Rincón de Ademuz (ICERA)

Calle Empedrado, 4
46140 Ademuz
El Rincón de Ademuz
icera_red@hotmail.com

Instituto de Estudios Comarcals de la Hoya de Buñol-Chiva

Castillo de Buñol, s/n
46360 Buñol
La Hoya de Buñol-Chiva
iec@iecomarcales.org

Taller d'Història Local de Godella

Godella
L'Horta Nord
correu@tallerhistoriagodella.org

Federació
d'Instituts
d'Estudis
del PV

Amb la col·laboració de

GENERALITAT
VALENCIANA

Conselleria d'Educació,
Cultura i Esport

legim
legim
legim